

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja Rovaniemen kaupungin paikalliset tarkennukset 1.8.2026

Nimi	Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja Rovaniemen kaupungin paikalliset tarkennukset 1.8.2026
Kunta	Rovaniemi
Pdf luotu	18.3.2026

SISÄLTÖ

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja sitä tarkentava varhaiskasvatuksen suunnittelu.	1
1.1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet.	2
1.2. Varhaiskasvatuksen paikallinen suunnittelu.	2
1.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.	5
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet.	10
2.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet.	10
2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot.	14
2.3. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua.	17
2.4. Arvoperusta.	19
2.5. Oppimiskäsitys.	21
2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus.	22
2.7. Laaja-alainen osaaminen.	23
2.7.1. Ajattelu ja oppiminen.	23
2.7.2. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu.	24
2.7.3. Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot.	24
2.7.4. Monilukutaito.	24
2.7.5. Digitaalinen osaaminen.	25
2.7.6. Osallistuminen ja vaikuttaminen.	26
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri.	28
3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet.	30
3.1.1. Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä.	30
3.1.2. Oppimiseen, leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö.	31
3.1.3. Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo.	32
3.1.4. Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus.	33
3.1.5. Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa.	34
3.2. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt.	37
3.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.	39
3.3.1. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö.	40
3.3.2. Yhteistyö eri tahojen kanssa.	41
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen.	44
4.1. Pedagogisen toiminnan viitekehys.	44
4.2. Pedagoginen dokumentointi.	45
4.3. Monipuoliset työtavat.	46

4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä.	47
4.5. Oppimisen alueet.	48
4.5.1. Kielten rikas maailma.	49
4.5.2. Ilmaisun monet muodot.	51
4.5.3. Minä ja meidän yhteisömme.	53
4.5.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni.	56
4.5.5. Kasvan, liikun ja kehityn.	59
4.6. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia.	61
4.6.1. Kaksikielinen varhaiskasvatus.	65
5. Lapsen tuki.	67
5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut.	67
5.2. Yhteistyö tuen aikana.	70
5.2.1. Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö.	70
5.2.2. Monialainen yhteistyö.	71
5.3. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa.	73
5.3.1. Yleinen tuki.	73
5.3.2. Tehostettu tuki.	74
5.3.3. Erityinen tuki.	75
5.3.4. Tuen muodot.	76
5.4. Lapsen tuen arviointi.	79
5.5. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana.	80
5.6. Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista.	82
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus.	85
7. Arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa.	86
7.1. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen.	86

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja sitä tarkentava varhaiskasvatuksen suunnittelu

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuslain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan varhaiskasvatusta suunnitellaan, toteutetaan, arvioidaan ja kehitetään. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan tämän määräyksen mukaisesti. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatuslaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki², on osa varhaiskasvatusta. Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatus tehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten kehityksestä, oppimisesta ja hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen ohjausjärjestelmän tarkoituksena on varmistaa koulutuksellinen tasa-arvo ja laatu sekä luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle. Ohjausjärjestelmän säädöspohjan muodostavat varhaiskasvatuslaki ja -asetus, valtioneuvoston asetukset ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Ohjausjärjestelmän eri osat uudistuvat, jotta varhaiskasvatuksen järjestämisessä pystytään ottamaan huomioon muutokset varhaiskasvatusta ympäröivässä maailmassa ja vahvistamaan varhaiskasvatuksen tehtävää kestävästi tulevaisuuden rakentamisessa.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatus on tavoitteellista ja sitä suunnitellaan paikallisesti. Paikallista suunnittelua toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet määrää varhaiskasvatuksen järjestämisestä sekä pedagogisista tavoitteista varhaiskasvatuksen pedagogisessa toiminnassa sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöistä⁵.

1 Varhaiskasvatuslaki (540/2018)

2 Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

3 Varhaiskasvatuslaki 3 §

4 HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatuslain muuttamisesta, s. 30–31

5 Varhaiskasvatuslaki 21 ja 23 §

1.1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁷.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä ja henkilöstöä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti tarkennettavia asioita, jotka ohjaavat varhaiskasvatuksen paikallista suunnittelua, toteuttamista, arviointia ja kehittämistä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selvittää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan varhaiskasvatuksen järjestäjällä⁸ kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa, jos ei erikseen muuta mainita. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2. Varhaiskasvatuksen paikallinen suunnittelu

Varhaiskasvatuksen paikallisessa suunnittelussa on otettava huomioon tämän perusteasiakirjan määräykset ja sisällöt. Varhaiskasvatusta suunnitellaan siten, että suunnittelu ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Varhaiskasvatuksen järjestäminen sisältää varhaiskasvatuksen suunnittelun lisäksi varhaiskasvatuksen toteuttamisen, arvioinnin ja kehittämisen. Paikallinen suunnittelu on strateginen ja pedagoginen työväline, joka tarkentaa varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaa ja toimipaikkojen työtä. Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi laatia tavoitteellisen varhaiskasvatuksen järjestämisen tueksi paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman⁹.

Paikallista suunnittelua tehdessä huomioidaan paikalliset erityispiirteet, eri toimintamuodot, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikallista suunnittelua voidaan tehdä eri varhaiskasvatuksen järjestäjien yhteistyönä. Paikallinen suunnittelu voi tarkentaa valtakunnallisia perusteita ja paikallisessa suunnittelussa tulee noudattaa lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämiä tavoitteita tai sisältöjä.

Varhaiskasvatuksen suunnittelussa otetaan huomioon paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma¹⁰
- kotoutumissuunnitelma¹¹
- yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma¹²

6 Varhaiskasvatuslaki 2 §

7 Varhaiskasvatuslaki 21 §

8 Varhaiskasvatuslaki 1 §

9 HE 111/2024 vp

10 Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

11 Laki kotoutumisen edistämisestä (681/2023) 16 § ja 18–23 §

12 Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) 5 b § ja Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 6 a §

- mahdollinen kulttuurikasvatussuunnitelma.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä varmistaa ja antaa edellytykset varhaiskasvatuksen henkilöstölle suunnitella, toteuttaa, arvioida ja kehittää varhaiskasvatusta paikallisesti.

Lapsille ja huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin (ks. lisää arvioinnista luvussa 7). Lasten näkemykset on selvitettävä ja otettava huomioon¹³ varhaiskasvatuksen suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioinnissa ja kehittämisessä.

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajille annetaan mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja kehittämiseen. Paikallisen suunnittelun yhteydessä tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien asiantuntijoiden ja viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että paikallisessa suunnittelussa huomioidaan suomen kielellä, ruotsin kielellä ja saamen kielellä järjestettävä varhaiskasvatus¹⁴. Tarvittaessa varhaiskasvatuksen järjestäjä huomioi suunnittelussa myös muilla kielillä¹⁵ annettavan varhaiskasvatuksen.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁶. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁷ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁸ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

Paikallinen tarkennus alkaa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden paikalliset tarkennukset tehdään Rovaniemen varhaiskasvatuksessa tähän asiakirjaan. Asiakirja on julkaistu sähköisessä muodossa ePerusteissa ja sieltä ladattavana PDF-tiedostona kaupungin verkkosivuilla. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja tämän asiakirjan lisäykset ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen yksiköitä ja -toimintamuotoja. Paikallinen osuus on merkitty ePerusteisiin Rovaniemi-tunnuksella. Huoltajia tiedotetaan varhaiskasvatusyksiköissä sekä Rovaniemen kaupungin sähköisissä viestintäkanavissa varhaiskasvatuksesta, tästä asiakirjasta ja näitä periaatteita tarkentavista yksikkökohtaisista lukuvuosisuunnitelmista.

Yksikkökohtaiset tarkennukset tehdään toimintavuosittain lukuvuosisuunnitelmaan, josta Rovaniemellä käytetään nimitystä Yksikön pedagoginen lukuvuosisuunnitelma varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen. Lukuvuosisuunnitelmassa täsmennetään mm. varhaiskasvatuksen yhteisiä painopisteitä, yksikön omia kehittämistavoitteita sekä yhteistyön käytänteitä. Suunnitelman toteutumista seurataan ja arvioidaan vähintään kerran toimintavuoden aikana. Arvioinnissa saatuja tuloksia hyödynnetään seuraavan kauden lukuvuosisuunnitelman laadinnassa. Lasten ja huoltajien osallisuus varhaiskasvatuksen arviointiin ja kehittämiseen varmistetaan siten, että jokainen yksikkö kuvaa lukuvuosisuunnitelmassaan arvioinnin ja kehittämisen käytännöt.

13 Varhaiskasvatuslaki 20 §

14 Varhaiskasvatuslaki 8 §

15 HE 40/2018

16 Varhaiskasvatuslaki 24 §

17 Varhaiskasvatuslaki 65–73 §

18 Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

Yksikön lukuvuosisuunnitelmaa tarkennetaan ryhmätasoisella suunnittelulla. Tiimivastaavan johdolla laaditaan tiimisopimus ja ryhmän pedagoginen lukuvuosisuunnitelma. Ryhmätasoisessa suunnitelmassa kuvataan, miten ryhmässä rakennetaan laadukasta kokopäiväpedagogiikkaa huomioiden lapsiryhmän ja yksittäisen lapsen vahvuudet, mielenkiinnonkohteet sekä oppimis- ja kehitystarpeet. Kokopäiväpedagogiikan vahvistamiseksi ryhmissä voidaan ottaa käyttöön henkilöstön pedagoginen lukujärjestys.

Paikallisten tarkennusten laatiminen

Paikallisia tarkennuksia on tarpeen mukaan tehty yhteistyössä muiden tahojen, kuten esiopetuksen, perusopetuksen, opiskeluhuollon ja seurakunnan kanssa.

Tarkennuksissa on huomioitu paikalliset erityispiirteet, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskeva arviointitieto ja kehittämistyön tulokset.

Paikallisten tarkennusten laadinnassa on huomioitu:

Rovaniemen kaupungin varhaiskasvatusta, esiopetusta ja perusopetusta koskevat suunnitelmat:

- Rovaniemen kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelma
- Rovaniemen kaupungin perusopetuksen opetussuunnitelma
- Rovaniemen kaupungin opiskeluhuoltosuunnitelma
- Rovaniemen kaupungin valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- Hyvinvoinnin vuosikello
- Digitaalisen osaamisen portaati

Rovaniemen varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen suunnitelmat:

- Varhaiskasvatuksen liikuntasuunnitelma
- Varhaiskasvatuksen ympäristökasvatussuunnitelma
- Kuvallisen ja käsityöllisen ilmaisun suunnitelma
- Varhaiskasvatuksen vuorohoidon linjaukset
- Varhaiskasvatuksen järjestämisen periaatteet
- Varhaiskasvatuksen visio ja arvot, palveluiden järjestämisen ja toiminnan painopisteet
- Varhaiskasvatuksen laatukäsikirja
- Rovaniemen kaupungin varhaiskasvatuksen, opetuksen, koulutuksen järjestäjän sekä Rovaniemen seurakunnan yhteistyösopimus
- Henkilöstön koulutussuunnitelma
- Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen tieto- ja viestintäteknologian käytön strategia ja toimintasuunnitelma

Rovaniemen kaupungin lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat:

- Rovaniemen kaupunkistrategia 2030 vuoteen
- Lasten, lapsiperheiden ja nuorten hyvinvointisuunnitelma
- Rovaniemen kaupungin kulttuuriohjelma
- Kotoutumisen edistämisen strateginen suunnitelma

- Rovaniemen kaupungin viestintä-, markkinointi- ja osallisuusohjelma 2023-2025

Varhaiskasvatussuunnitelman paikallisissa osioissa käytetään termiä henkilöstö kuvaamaan koko varhaiskasvatyksikön henkilöstön tehtävää tai vastuuta. Työntekijä termillä viitataan yksittäisen työntekijän tehtävään tai vastuuseen. Mikäli tehtävä tai vastuu kuuluu jollekin varhaiskasvatuksen tietylle ammattiryhmälle tehtävänkuvauksen mukaisesti, käytetään silloin tehtävä nimeä esimerkiksi varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja (veo).

Paikallinen tarkennus päättyy

1.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁹. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu²⁰ ja tarpeet. Lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa²¹. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitetessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista²².

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmien tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²³.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen

19 Varhaiskasvatuslaki 23 §

20 Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34

21 Varhaiskasvatuslaki 23 §

22 HE 148/2021, s. 34

23 Varhaiskasvatuslaki 23 §

sosionomin²⁴ osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja²⁵ osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot²⁶.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²⁷. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁸. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy²⁹. Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti³⁰. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti pedagogiselle toiminnalle asetettuihin tavoitteisiin, toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat pedagogiset tavoitteet toiminnalle sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- varhaiskasvatuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot lapsen mahdollisesta lääkehoitosuunnitelmasta
- lapsen mielipiteet sekä henkilöstön ja huoltajan yhteisistä keskusteluista nousseet keskeiset näkemykset
- suunnitelman laatija ja suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä³¹. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä³² oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen

24 Varhaiskasvatuslaki 23 §

25 Varhaiskasvatuslaki 15 d §

26 Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34

27 Terveystieteiden tutkimuskeskus (1326/2010) 8 §

28 Varhaiskasvatuslaki 41 §

29 Varhaiskasvatuslaki 23 §

30 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

31 Varhaiskasvatuslaki 40 §

32 Varhaiskasvatuslaki 41 §

toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä³³.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan tässä luvussa ja muualla tässä perusteasiakirjassa perusteissa kuvattuja tavoitteita ja periaatteita noudattaen. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkentaa paikallisesti lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen käytännöt.

Paikallinen tarkennus alkaa

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman (vasu) laadinta voidaan aloittaa jo ensimmäisellä tutustumiskäynnillä tai yhteisessä aloituspalaverissa kirjaamalla lapsen kiinnostuksen kohteita, vahvuuksia ja mahdollisia tuen tarpeita. Lapsen vasu laaditaan toimintavuosittain Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma, sisältää myös esiopetuksen oppimissuunnitelman –lomakkeelle.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinta ja arviointi tapahtuu yhteistyössä lapsen ja hänen huoltajansa kanssa. Huoltajat kutsutaan vasukeskusteluun riittävän ajoissa, vähintään kahta viikkoa aikaisemmin. Huoltajia tiedotetaan vasukeskustelun sisällöstä etukäteen, jotta hän voi valmistautua keskusteluun.

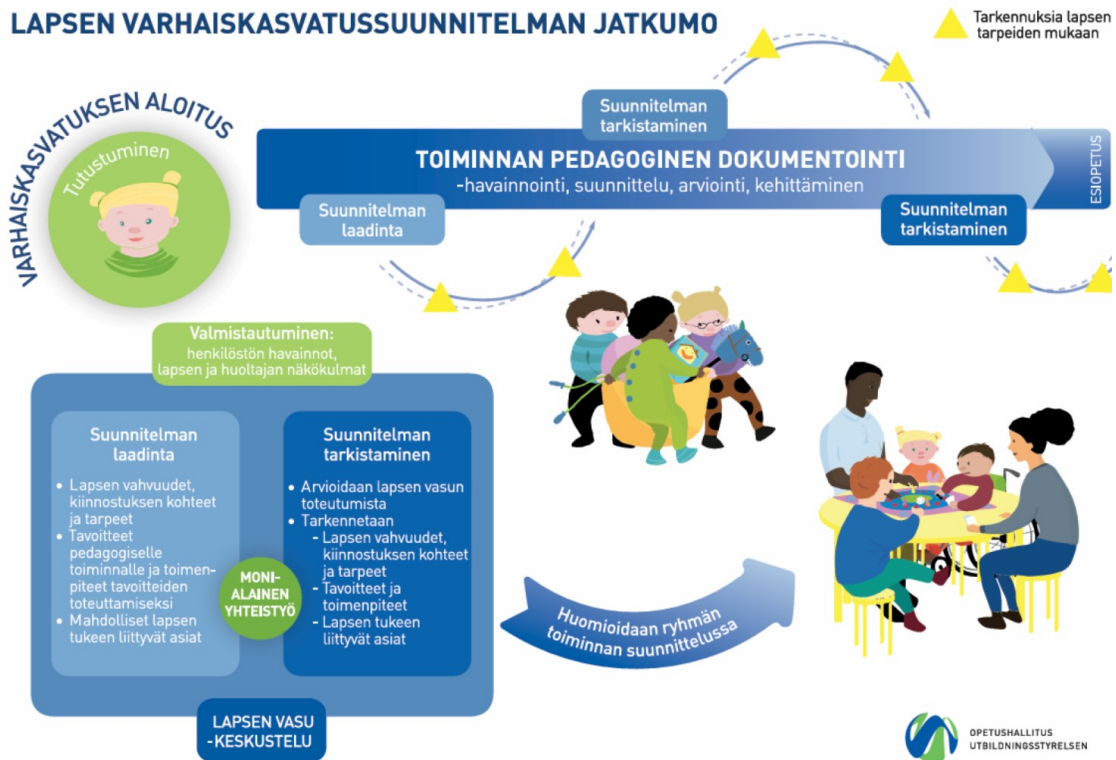
Varhaiskasvatushenkilöstön tulee mahdollistaa lapsen osallisuuden toteutuminen vasuprosessissa. Lapsi voi osallistua omaan vasukeskusteluunsa olemalla läsnä kuuntelemassa huoltajien ja henkilöstön näkemyksiä vahvuuksistaan. Lapselle varataan myös tilaa ilmaista omat mielipiteensä, toiveensa ja mielenkiinnon kohteensa, joiden selvittämiseksi valitaan sopiva tapa huomioiden lapsen ikä- ja kehitystaso. Apuna voidaan käyttää esimerkiksi kuvia, lapsen piirroksia ja videoita. Näistä lapsi voi kertoa ja näyttää itselleen merkityksellisiä asioita ja tapahtumia.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman prosessissa on tarvittaessa mukana myös lapsen kannalta muut tärkeät tahot. Tällaisia tahoja voivat olla esimerkiksi hyvinvointialueen sosiaalitoimen-, kuntoutuksen tai terveydenhuollon edustajat. Jos lapsella on kaksi varhaiskasvatuspaikkaa, esimerkiksi vuoroasumisen vuoksi, on tärkeää, että varhaiskasvatuspaikat tekevät yhteistyötä lapsen vasun laatimisen, toteuttamisen ja arvioinnin yhteydessä. Myös perhepäivähoitajan, lapsen varahoidon henkilöstön ja huoltajien keskinäinen yhteistyö on oleellista lapsen edun mukaisessa varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun lapsella on tuen tarvetta.

Kielellistä, kulttuurista ja katsomuksellista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. KieliPeda työväline tukee osaltaan kielitietoista varhaiskasvatusta ja monikielisten lasten suomen kielen oppimista. Työväline otetaan käyttöön jokaisen 3 vuotta täyttäneen monikielisen, suomen kieltä opettelevan lapsen kanssa ja se liitetään osaksi lapsen vasua lapsen suomen kielen oppimisen tukemisen pohjaksi ja kielen oppimisen seurantaan. KieliPeda-työvälineen käytöstä on tarkemmin luvussa 4.5 Oppimisen alueet.

33 Varhaiskasvatustilasto 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

Saamelaisessa varhaiskasvatuksessa saamea äidinkielenään puhuvien lasten varhaiskasvatussuunnitelmat pyritään laatimaan saamen kielellä ja varhaiskasvatussuunnitelmaan liittyvät keskustelut käymään saamen kielellä aina kun se on mahdollista. Saamelaisen lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteena on tukea myös lapsen kielellistä identiteetin kehittymistä ja siten lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa huomioidaan saamen kieli- ja kulttuurikasvatus sekä saamelaisen pedagogiikan menetelmät.

Kuva 1. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman jatkumo (OPH)

Varhaiskasvatustyksikössä järjestettävässä varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuksen opettajat vastaavat pedagogisen toiminnan suunnittelusta, arvioinnista ja kehittämisestä. Varhaiskasvatussuunnitelmaprosessi pohjautuu huoltajien ja varhaiskasvatustiimin havaintoihin sekä lapsen mielipiteiden ja toiveiden huomioimiseen ja kuulemiseen. Ennen suunnitelman laadintaa varhaiskasvatustiimi käy yhteistä keskustelua tiimipalaverissaan kooten jokaisen tiimin jäsenen havainnot lapsen kiinnostuksen kohteista, osaamisesta, vahvuuksista ja yksilöllisistä tarpeista muodostaen niistä yhteisen näkemyksen. Tukea tarvitsevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessi tarkennetaan luvussa 5.5. Esiopetusta täydentävään varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma ja siihen sisältyvät lapsen esiopetusta koskevat kohdat.

Perhepäivähoidossa perhepäivähoidon esihenkilö käy ennen lapsen vasun laatimista perhepäivähoitajan luona havainnointikäynnillä. Esihenkilö ja perhepäivähoitaja keskustelevat yhdessä mitä keskeisiä tavoitteita toiminnalle ja oppimisympäristölle nousee havainnoista. Perhepäivähoitaja käy lapsen vasukeskustelun yhdessä huoltajien kanssa ja kirjaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman. Tarvittaessa perhepäivähoidon esihenkilö osallistuu lapsen vasun laatimiseen ja kirjaamiseen. Moniammatillisen yhteistyön osalta noudatetaan samoja toimintatapoja kuin muussakin varhaiskasvatustoiminnassa.

Avoimessa päiväkodissa lapsen henkilökohtaista varhaiskasvatussuunnitelmaa ei tehdä toiminnan luonteesta johtuen. Sen sijaan korostuu ryhmän lukuvuosisuunnitelman merkitys. Lukuvuosisuunnitelmassa huomioidaan se, että lapsi osallistuu toimintaan yhdessä huoltajansa kanssa, ja lapsiryhmän rakenne ja kokoonpano vaihtelee. Toiminnassa keskitytään huoltajien kuulemiseen oman lapsensa asiantuntijana. Lapsen asioista keskustellaan tasavertaisessa vuorovaikutuksessa, jolloin huoltajilla ja varhaiskasvatuksen työntekijällä on mahdollisuus ottaa

puheeksi ja arvioida lapsen kasvuun, kehitykseen, oppimiseen ja hyvinvointiin liittyviä asioita. Huoltaja voi halutessaan keskustella lapsensa asioista myös toisten huoltajien kanssa.

Lapsiryhmässä lasten varhaiskasvatussuunnitelmien pohjalta **laaditaan ryhmän pedagoginen lukuvuosisuunnitelma**, joka tarkoittaa yksikön lukuvuosisuunnitelmaa. Ryhmän lukuvuosisuunnitelman tekeminen on prosessi, jota tiimi työstää tiimivastaavan johdolla toimintakauden alusta alkaen. Lukuvuosisuunnitelma tarkoittaa lapsiryhmän tarpeiden mukaisesti mm. oppimisympäristöjä ja ryhmän toimintakulttuurin suunnittelemista, toteuttamista, arvioimista. Lukuvuosisuunnitelma täydentyy vähitellen lasten varhaiskasvatussuunnitelmaprosessien edetessä. Ryhmätasoisien suunnitelman toteutumista arvioidaan säännöllisesti. Arvioinnin sekä lapsiryhmän muuttuvien tarpeiden pohjalta muutetaan toimintaa. Jokainen työntekijä sitoutuu yhteiseen suunnitelmaan.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman salassapidossa, arkistoinnissa ja tietojen luovuttamisessa noudatetaan Opetushallituksen ohjeita ja paikallista ohjeistusta varhaiskasvatuksen siirtymäkäytännöistä sekä arkistonmuodostuksesta (ks. luku 2.3).

Paikallinen tarkennus päättyy

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä ja eriarvoistumista. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä³⁴ sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina³⁵. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustalain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana³⁶. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen³⁷ koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³⁸.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti³⁹. Varhaiskasvatuksen valvontaviranomaisia⁴⁰ ovat kunnan tai kuntayhtymän järjestämän ja tuottaman varhaiskasvatuksen osalta Lupa- ja valvontavirasto. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta⁴¹ vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, sekä Lupa- ja valvontavirasto. Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ilmoitusvelvollisuus huomattessaan epäkohdan tai ilmeisen epäkohdan uhan lapsen varhaiskasvatuksen toteuttamisessa, ja ilmoituksen vastaanottaneen varhaiskasvatuksen toimipaikan toiminnasta vastaavan henkilön tulee viivytyksettä käynnistää tarvittavat toimet epäkohdan tai ilmeisen epäkohdan uhan poistamiseksi.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä⁴². Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet⁴³ perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatustalakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös

34 Varhaiskasvatustalaki 3 §

35 Varhaiskasvatustalaki 5 § 4 momentti

36 Varhaiskasvatustalaki 1 §

37 Varhaiskasvatustalaki 12 §

38 Varhaiskasvatustalaki 1 ja 12 §

39 Varhaiskasvatustalaki 5 § 2 momentti

40 Varhaiskasvatustalaki 50, 52 ja 53 §

41 Varhaiskasvatustalaki 50 ja 52 §

42 Varhaiskasvatustalaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

43 Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

hallintolakia⁴⁴ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta⁴⁵. Suomen perustuslain⁴⁶ mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki⁴⁷, tasa-arvolaki⁴⁸, Euroopan ihmisoikeussopimus⁴⁹, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁵⁰, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁵¹, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁵² sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁵³.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁵⁴, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁵⁵. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta. Varhaiskasvatuksen järjestäjän on tarpeen mukaan toimittava yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollosta vastaavien tahojen kanssa lapsen tarvitseman tuen ja palvelujen⁵⁶ kokonaisuuden arvioimiseksi, suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi (katso luku 3.3).

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatustalakea⁵⁷, sosiaalihuoltolakea⁵⁸, vammaispalvelulakea⁵⁹, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁶⁰ ja terveydenhuoltolakea⁶¹ sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatustalakeissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen suunnittelun ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatustalakein⁶² mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

1. edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvu, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
2. tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;
3. toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
4. varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatustalakeisympäristö;
5. turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatustalakehenkilöstön välillä;

44 Hallintolaki (434/2003)

45 Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

46 Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

47 Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

48 Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

49 Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

50 YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

51 YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

52 YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

53 Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

54 Varhaiskasvatustalake 15 a §

55 Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

56 Varhaiskasvatustalake 7 §

57 Varhaiskasvatustalake 15 a §

58 Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

59 Vammaispalvelulaki (675/2023)

60 Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

61 Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

62 Varhaiskasvatustalake 3 §

6. antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
7. tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
8. kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestäväan toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
9. varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
10. toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille⁶³ varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa myös jo ennen kuin lapselle haetaan⁶⁴ varhaiskasvatuspaikkaa. Huoltajalle on annettava mahdollisuus⁶⁵ osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatukseen. Lisäksi huoltajalle annetaan mahdollisuus saada tietoa lapsen varhaiskasvatuspäivästä. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁶⁶. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁶⁷. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu⁶⁸. Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettuja säädöksiä⁶⁹. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁷⁰. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁷¹.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁷² suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1). Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä⁷³ opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta

63 Varhaiskasvatuslaki 16 §

64 Varhaiskasvatuslaki 17 §

65 Varhaiskasvatuslaki 20 §

66 Varhaiskasvatuslaki 7 §

67 Varhaiskasvatuslaki 10 §

68 Varhaiskasvatuslaki 11 §

69 Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

70 Varhaiskasvatuslaki 25 §

71 Varhaiskasvatuslaki 75 §

72 Varhaiskasvatuslaki 10 §

73 Varhaiskasvatuslaki 7 §

terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁷⁴.

Paikallinen tarkennus alkaa

Rovaniemellä varhaiskasvatuksen järjestämisestä vastaa kasvun ja oppimisen palvelualue. Varhaiskasvatusta toteutetaan päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona ja avoimena varhaiskasvatustoimintana. Keskitettyinä palveluina järjestetään vuorohoito, integroidut ryhmät, saamelainen varhaiskasvatus ja avoin päiväkotitoiminta. Esiopetuksessa olevalla lapsella on mahdollisuus osallistua myös esiopetusta täydentävään varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatusta järjestetään tällä hetkellä suomen ja pohjoissaamen kielellä. Varhaiskasvatus- ja esiopetuspalveluita järjestetään lähipalveluina keskustan ja taajamien alueilla. Kunnan järjestämän varhaiskasvatuksen vaihtoehtona on palveluseteli, jolla perheet voivat hankkia palvelun yksityiseltä kaupungin hyväksymältä palveluntuottajalta yksityisestä päiväkodista tai yksityiseltä perhepäivähoitajalta. Varhaiserityiskasvatuksen palvelut ovat sekä kunnan että palvelusetelillä järjestettävän varhaiskasvatuksen käytössä toimintamuodosta riippumatta.

Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen iltapäivätoiminnan palveluohjauksesta (myöhemmin varhaiskasvatuksen palveluohjaus) perheet saavat tietoa varhaiskasvatuspalveluista, sen vaihtoehtoista sekä eri toimintamuotojen tavoitteista ja toiminnasta. Laadukkaan varhaiskasvatuksen palveluohjauksen avulla ohjataan huoltajia valitsemaan sopiva palvelu tarjolla olevista vaihtoehtoista lapsen ja perheen näkökulmasta. Varhaiskasvatuksen palveluohjauksen tavoitteena on turvata asiakkaille yhdenmukainen palvelu, antaa tietoa ja ohjausta eri varhaiskasvatuksen toimintamuotojen tavoitteista ja toiminnasta. Varhaiskasvatuksen palveluohjaus neuvoo hakumenettelyyn liittyvissä asioissa ja auttaa perheitä sekä kunnalliseen että yksityiseen varhaiskasvatukseen liittyvissä asioissa. Varhaiskasvatukseen voi hakea ympäri vuoden. Elokuussa alkavan toimintakauden varhaiskasvatuspaikat haetaan kuitenkin keskitetysti helmikuun loppuun mennessä. Hakemus varhaiskasvatukseen tehdään sähköisellä hakemuksella verkkopalvelun kautta toimintamuodosta riippumatta. Mikäli asiakkaalla ei ole tosiasiallista mahdollisuutta käyttää verkkopalvelua, voidaan hakemus tehdä paperisena.

Varhaiskasvatuksen vaihtoehdot Rovaniemellä:

- Kunnallinen päiväkoti
- Kunnallinen perhepäivähoito
- Avoin päiväkoti
- Pohjoissaamen kielipesä
- Yksityinen päiväkoti palvelusetelillä
- Yksityinen perhepäivähoito palvelusetelillä.

Varhaiserityiskasvatuksen konsultoitavien erityisopettajien, asiantuntijaopettajien ja varhaisen tuen menetelmäohjaajien palvelut ovat sekä kunnan että palvelusetelillä järjestettävän

74 Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

varhaiskasvatuksen käytössä. Lisäksi integroiduissa ryhmissä on lapsiryhmyötä tekevä varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

Paikallinen tarkennus päättyy

2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuslaissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta.⁷⁵ Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon varhaiskasvatusta suunniteltaessa ja tavoitteita täsmennettäessä. Varhaiskasvatuksen lapsiryhmät ja henkilöstörakenne⁷⁶ tulee muodostaa siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta⁷⁷ annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoitukseen ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä⁷⁸. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁷⁹.

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁸⁰. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat, toteuttavat, arvioivat ja kehittävät toimintaa yhteistyössä.

75 Varhaiskasvatuslaki 1 §

76 Varhaiskasvatuslaki 34, 35 ja 38 §

77 Varhaiskasvatuslaki 4 ja 16 §

78 Varhaiskasvatuslaki 34–38 §

79 Varhaiskasvatuslaki 25 §

80 Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁸¹. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁸². Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁸³. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatustavan tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua⁸⁴ muita enemmän.

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa⁸⁵.

Paikallinen tarkennus alkaa

Lapsiryhmien muodostamisessa varhaiskasvatuksen palveluohjaus, yksiköiden johtajat ja varhaiserityiskasvatustekijät tekevät yhteistyötä. Lapsiryhmistä muodostetaan lapsen edun mukaisia, pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja henkilöstömitoitusta, ryhmien enimmäiskokoa sekä tukeen liittyviä säädöksiä noudattavia. Ryhmien muodostamisessa otetaan huomioon lasten ikä, sisarusuhteet, tuen tarpeet ja päiväkodin tilat.

Päiväkodeissa järjestetään koko- ja osa-aikaista varhaiskasvatusta alle kouluikäisille lapsille. Päiväkodissa työskentelee varhaiskasvatuksen opettajia, varhaiskasvatuksen sosionomeja, varhaiskasvatuksen lastenhoitajia, päiväkotiapulaisia, varhaiskasvatuksen erityisopettajia, ja tarvittaessa erityisavustajia. Toiminta on pedagogisesti suunniteltua, tavoitteellista ja varhaiskasvatustavan sekä varhaiskasvatussuunnitelman mukaista. Päiväkodin toiminnasta vastaa varhaiskasvatustavan yksikön johtaja.

Vuorohoito on kello 18–6.00 välillä tapahtuvaa ja / tai viikonloppuna tapahtuvaa varhaiskasvatusta. Sitä määrittelee Rovaniemen varhaiskasvatuksen vuorohoidon linjaukset. Rovaniemellä vuorohoito on pääsääntöisesti keskitetty kolmeen kaupungin varhaiskasvatustavan yksikköön, joista yksi toimii ympäri vuorokauden kaikkina viikonpäivinä.

81 Varhaiskasvatustavanlaki 1 ja 38 §

82 Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

83 Varhaiskasvatustavanlaki 38 §

84 Varhaiskasvatustavanlaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

85 Varhaiskasvatustavanlaki 13 §

Vuorohoitoyksiköt vastaavat huoltajien säännöllisestä vuorotyöstä johtuvaan lapsen epäsäännölliseen hoidontarpeeseen. Lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi kaikkina vuorokauden aikoina huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö on tärkeää. Vuorohoidon pedagogisen toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa huomioidaan lasten epäsäännöllinen läsnäolo. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa siitä, että lapsen varhaiskasvatusta etenee suunnitelmallisesti poikkeavista hoitoajoista huolimatta.

Saamenkielistä varhaiskasvatusta on pohjoissaamen kielipesässä (tarkemmin luvussa 4.6).

Perhepäivähoitoa varhaiskasvatuksen toimintamuotona toteutetaan Rovaniemellä pääsääntöisesti sekä kunnallisena että yksityisenä perhepäivähoitajan kodissa tapahtuvana varhaiskasvatuksena. Tarveharkintaisesti yksittäistapauksissa voidaan perhepäivähoito järjestää myös lapsen kotona tapahtuvana varhaiskasvatuksena. Perhepäivähoidossa noudatetaan Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita ja sen pohjalta tähän asiakirjaan tehtyjä Rovaniemen paikallisia kaupungin tarkennuksia.

Perhepäivähoitajalla tulee olla perhepäivähoitajan ammattitutkinto. Perhepäivähoitajalla voi olla hoidossaan enintään neljä alle kouluikäistä lasta omat alle kouluikäiset lapset mukaan luettuna. Perhepäivähoidon varhaiskasvatussympäristössä huomioidaan turvallisuus ja terveellisyys ja että oppimisympäristö on lapsen ikää ja kehitystasoa vastaava. Kunnallisessa perhepäivähoidossa on käytössä sijaishoitojärjestelmä, jossa jokaiselle perhepäivähoidon lapselle määritellään ensisijaiseksi sijaishoito paikaksi jokin alueen päiväkodeista. Perhepäivähoitoa ohjaa varhaiskasvatussyksikön johtaja.

Avoimen päiväkodin toiminta on tarkoitettu alle kouluikäisille lapsille ja heitä kotona hoitaville huoltajille. Toiminnan tavoitteena on lasten ja perheiden hyvinvoinnin edistäminen ja ennaltaehkäisevä työ yhdessä muiden lapsiperheiden palveluja tuottavien tahojen kanssa. Kotona hoidettavalle lapselle mahdollistetaan kokemuksia leikistä, liikkumisesta, taiteista ja kulttuuriperinnöstä. Tarkoituksena on edistää kotihoidossa olevan lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, terveyttä ja hyvinvointia. Toiminnassa kiinnitetään huomiota lasten oppimisen tukemiseen, lapsen tuen tarpeen varhaiseen tunnistamiseen sekä yhteistyö- ja vuorovaikutustaitojen edistämiseen. Lisäksi toimintamuodon tavoitteena on vanhemmuuden vahvistaminen, perheiden osallisuuden ja yhteisöllisyyden edistäminen sekä vertaistuen mahdollistaminen. Rovaniemellä avoimen päiväkodin henkilöstön kelpoisuusehtona on varhaiskasvatuksen opettajan koulutus.

Mikäli lapsella on tiedossa olevaa tuen tarvetta, varhaiskasvatuksen palveluohjaus on yhteydessä varhaiserityiskasvatukseen huoltajan suostumuksella. Varhaiskasvatuksen konsultoiva erityisopettaja (tai varhaiserityiskasvatuksen päällikkö), yksikön johtaja keskustelevat yhdessä huoltajan kanssa mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaa lapsen tarpeita ja etua. Näin päästään suunnittelemaan mahdollisimman aikaisessa vaiheessa lapsen tuen tarpeeseen vastaaminen, sekä järjestämään pedagogiset, rakenteelliset ja/tai hoidolliset ratkaisut lapsen tarpeiden mukaisesti. Lapsen varhaiskasvatusta pyritään ensisijaisesti järjestämään huoltajien toivomassa varhaiskasvatusta paikassa inklusiivisesti.

Paikallinen tarkennus päättyy

2.3. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltajan ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapsen kanssa. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Keskusteltaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁸⁶.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaana kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia ja ennakoitavia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirroksessa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä⁸⁷.

Paikallinen tarkennus alkaa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden paikallisissa tarkennuksissa on kuvattu kaikille yhteiset siirtymäkäytännöt. Yksikkökohtaiset tarkennukset yhteistyön käytännöissä lapsen siirtyessä ryhmästä toiseen, aloittaessa esiopetuksen ja siirtyessä toiseen yksikköön kirjataan yksikön pedagogiseen lukuvuosisuunnitelmaan.

Rovaniemellä on laadittu ohjeistus varhaiskasvatuksen aloituskäytännöistä. Varhaiskasvatuksen aloitukseen tulee varata riittävästi aikaa, jotta aloitus on lapsen kannalta turvallinen ja lapsen tarpeet huomioiva. Kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukea tarvitsevan lapsen kohdalla aloituskäytäntöihin voi kuulua myös varhaiskasvatuksen erityisopettajan työparin kanssa tekemä kotikäynti.

Lapsen siirtyessä yksikön sisällä ryhmästä toiseen, aloitetaan tulevaan ryhmään tutustuminen hyvissä ajoin ennen varsinaista siirtymistä. Näin varmistetaan lapsen hyvinvointia tukeva ja

⁸⁶ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

⁸⁷ Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §

emotionaalisesti turvallinen siirtymä. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja on mukana siirtymän suunnittelussa, kun lapsella on tuen tarvetta. Tiedonsiirrossa huolehditaan varhaiskasvatuksen järjestämiseksi ja lapsen edun toteutumiseksi tarvittavan tiedon siirtäminen uuteen ryhmään.

Lapsen siirtyessä yksikön sisällä varhaiskasvatusryhmästä esiopetusryhmään, aloitetaan tulevaan esiopetusryhmään tutustuminen hyvissä ajoin ennen esiopetuksen alkamista. Esiopetukseen tutustuminen järjestetään touko-kesäkuussa tai viimeistään elokuussa ennen esiopetuksen alkamista. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja on tarvittaessa mukana lapsen siirtymien suunnittelussa. Yhteistyö eri toimijoiden välillä edesauttaa lapsen yhtenäisen oppimispolun rakentumista. Yhteistyön avulla varmistetaan, että käytännöt ja periaatteet ovat lapsen näkökulmasta riittävän yhteneväiset.

Kaikissa tiedonsiirroissa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä ja niiden mukaisia paikallisia ohjeita. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen järjestämiseksi välttämätön tieto siirretään järjestäjältä toiselle. Ensisijaisesti lähetävä taho huolehtii tiedon siirtämisestä. Huoltajia tiedotetaan mitä ja miten tietoa siirretään. Alkuperäiseen varhaiskasvatussuunnitelma -lomakkeeseen kirjataan mitä tietoa, milloin ja mille taholle tietoa on siirretty. Lapsen vasu on salassa pidettävä asiakirja. Sähköisesti siirrettäessä asiakirja on suojattava ja lähetettävä turvapostina. Salassa pidettäviä tietoja voidaan lähettää kirjeenä, jolloin kirje lähetetään kirjattuna ja henkilölle osoitettuna.

Taulukko 1. Lapsen vasun siirtäminen varhaiskasvatuspaikan vaihtuessa.

Kuka siirtää	Kenelle	Miten	Huomioitavaa
kaupungin yksikkö	kaupungin yksikköön	alkuperäinen lapsen vasu	siirtyy sähköisesti
kaupungin yksikkö	palvelusetelyksikköön	kopio lapsen vasusta	siirretään yksittäisenä vasu-dokumenttina
kaupungin yksikkö	toiseen kuntaan	kopio lapsen vasusta	jos siirretään vasu-dokumenttina tarvittava tieto
palvelusetelyksikkö	kaupungin yksikköön	alkuperäinen lapsen vasu	siirretään yksittäisenä vasu-dokumenttina
palvelusetelyksikkö	toiseen kuntaan	kopio lapsen vasusta	jos siirretään vasu-dokumenttina tarvittava tieto. Alkuperäinen vasu jää yksikköön
palvelusetelyksikkö	palvelusetelyksikköön	kopio lapsen vasusta	jos siirretään vasu-dokumenttina tarvittava tieto. Alkuperäinen vasu jää yksikköön.

Taulukko 1. Lapsen vasun siirtäminen varhaiskasvatuspaikan vaihtuessa.

Arkistoinnin yksityiskohtaiset tiedot löytyvät varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen arkistonmuodostussuunnitelmasta.

Paikallinen tarkennus päättyy

2.4. Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjäntäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁸⁸, varhaiskasvatustilain⁸⁹ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia⁹⁰ koskevan yleissopimuksen mukaisesti.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdä, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään. Henkilöstön tehtävänä on aktiivisesti puuttua kiusaamiseen, rasismiin ja väkivaltaan. Henkilöstö huolehtii, että jokainen lapsi kokee varhaiskasvatuksessa olonsa turvalliseksi, eikä tule ulossuljetuksi.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävä ja oikea-aikaista tukea⁹¹ varhaiskasvatuksessa. Lapsella on oikeus⁹² saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, vammasta, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkömyksiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁹³. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

88 YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

89 Varhaiskasvatustilain 20 §

90 YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016

91 Varhaiskasvatustilain 15 a §

92 YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

93 Varhaiskasvatustilain 3 § 1 momentti 6 kohta

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunteita ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyden olevan edellytys sosiaaliselle kestävydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

Paikallinen tarkennus alkaa

Varhaiskasvatuksen arvoperusta perustuu varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lisäksi Rovaniemen kaupunkistrategiaan 2040 ja kaupungin arvioihin: rohkea, inhimillinen, turvallinen ja luonnonläheinen. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen arvoiksi on tarkennettu turvallisuus, osallisuus ja luovuus. Arvot näkyvät varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen yhteisessä visiossa "Yhdessä toimien, hyvää lapsuutta edistäen". Saamelaisessa varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa toimintaa ohjaavat lisäksi saamelaiset arvot ja saamelainen kulttuuri.

Kuvio 1. Arvokortit lasten ja henkilöstön yhteisen arvokeskustelun tueksi

Yksiköissä säännöllisesti käytävä arvokeskustelu luo vankan pohjan varhaiskasvatussuunnitelman mukaisen pedagogiikan toteuttamiselle. Yksikön Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen pedagogiseen lukuvuosisuunnitelmaan kirjataan, miten arvot todentuvat käytännön työssä. Vuosisuunnitelman arvioinnin yhteydessä arvioidaan myös arvojen toteutumista.

Kuvio 2. Rovaniemen varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen arvot

Rovaniemi on mukana Unicefin Lapsiystävällinen kunta –toiminnassa, noudattaa Unicefin periaatteita ja toimii Lapsiystävällinen kunta -mallin mukaisesti. Malli perustuu lapsen oikeuksien sopimuksen neljään yleisperiaatteeseen: yhdenvertaisuuteen, lapsen etuun, oikeuteen elämään ja kehittymiseen sekä osallisuuteen. Nämä periaatteet ohjaavat kaikkea kaupungin varhaiskasvatus- ja esiopetustoimintaa.

Paikallinen tarkennus päättyy

2.5. Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoidessa ja tarkkaillaessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys

lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatusta ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁹⁴.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatusta, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatusta, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatusta on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoitetaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetuksessa huomioidaan lapsille luontainen uteliaisuus ja tutkimisen halu. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen

94 Varhaiskasvatuslaki 2 ja 23 §

osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7. Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisessa suunnittelussa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

2.7.1. Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelulle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään erilaisia ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

2.7.2. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida ja pohtia omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

2.7.3. Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikkumisen ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ja käyttäytymisen säätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, ymmärtämään, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

2.7.4. Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinna ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Paikallinen tarkennus alkaa

Rovaniemellä on käytössä varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa *Monilukutaito, media ja kuvallinen ilmaisu* -opas, joka ohjaa henkilöstöä rakentamaan Kansallisen lukutaitostrategia 2030:n suuntaisia oppimisympäristöjä, jotka tukevat lasten monilukutaidon kehittymistä. Lisäksi varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen laadittu Kuvallisen ja käsityöllisen ilmaisun suunnitelma vahvistaa henkilöstön valmiuksia tukea lasten monilukutaitoa.

Paikallinen tarkennus päättyy

2.7.5. Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

Paikallinen tarkennus alkaa

Tieto- ja viestintäteknologiaa käytetään pedagogisesti tarkoituksenmukaisella tavalla oppimisen osa-alueilla ja muissa arjen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon tilanteissa. Jokaiseen kaupungin varhaiskasvatussyksikköön nimetään vuosittain digitutor, joka ylläpitää yksikössä keskustelua

tieto- ja viestintäteknologian pedagogisesta käytöstä. Digitutorien ja varhaiskasvatustyöryhmien digitaalisen osaamisen tukena kaupungilla toimii myös varhaiskasvatuksen TVT-suunnittelija.

Rovaniemen kaupungin varhaiskasvatukselle ja esiopetukselle on tehty tieto- ja viestintäteknologian käyttöä ohjaava strategia ja toimintasuunnitelma, jossa on määritelty varhaiskasvatuksessa käytettävien tieto- ja viestintäteknologisten välineiden ja palveluiden perustaso. Toimintasuunnitelma sisältää digitaalisen osaamisen portaat varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen. Portaat muodostavat jatkumon läpi varhaiskasvatuksen ja esi- ja perusopetuksen tasavertaisen digitaalisen osaamisen mahdollistamiseksi.

Portaiden tekemisessä on huomioitu Uudet lukutaidot -kehittämishjelman digitaalisen osaamisen kuvaukset.

Kuvio 3. Digitaalisen osaamisen portaiden yleiskuvaus varhaiskasvatuksesta alkuopetukseen

Digitaalisen osaamisen portaisissa kuvataan, millaisen leikinomaisen toiminnan kautta ohjataan lasten aktiivista tieto- ja viestintäteknologian käyttöä, medialukutaitoa sekä ohjelmoinnillisen ajattelun ja ohjelmointiosaamisen kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa lapsi näkee, kokee ja ihmettelee tieto- ja viestintäteknologiaa ja digitaalista ympäristöä yhdessä aikuisten ja muiden lasten kanssa varhaiskasvatuksen eri tilanteissa.

Paikallinen tarkennus päättyy

2.7.6. Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa omaaloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

Paikallinen tarkennus alkaa

Varhaiskasvatuksen toiminnassa edistetään lasten ja huoltajien osallisuutta. Lasten osallisuus ja mielenkiinnon kohteiden huomioiminen mahdollistetaan toiminnan ideoinnissa, suunnittelussa ja toteutuksessa sekä arvioinnissa. Jokaiselle lapselle mahdollistetaan osallisuuden kokemus lapsen taitotasosta riippumatta. Lapsen ikätasoinen osallisuuden vahvistaminen ja demokratiataitojen harjoittelu sekä lapsen oikeuksien käsittely on työtä lapsen oikeuksien toteutumiseksi.

Paikallinen tarkennus päättyy

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnustetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria⁹⁵ kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

95 HE 148/2021 s. 30–31

Paikallinen tarkennus alkaa

Varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen määritellään vuosittain yhteiset pedagogiikan kehittämisen painopisteet pedagogisen johtamisen tueksi. Yksikkökohtaiset tarkennukset tehdään Yksikön pedagogiseen lukuvuosisuunnitelmaan, jota tarkennetaan ryhmätasoisella suunnittelulla tiimivastaavan johdolla. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa korostuu kokopäiväpedagogiikka, jolloin oivaltaminen, kasvu ja oppiminen tapahtuvat läpi koko päivän – myös siirtymätilanteissa, ruokailuissa ja ulkoillessa. Kokopäiväpedagogiikan vahvistamiseksi ryhmissä voidaan ottaa käyttöön henkilöstön pedagoginen lukujärjestys. Sen käyttöönottoa ja toteuttamista tukevat ja ohjaavat varhaiskasvatuksen asiantuntijaopettajat yhdessä yksikön johtajan kanssa.

Jatkuva pedagoginen keskustelu ja pohdinta ovat osa varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kehittyvää toimintakulttuuria. Rovaniemen kaupungin varhaiskasvatuksen hallinto järjestää säännöllisesti koko kaupungin yhteisiä pedatiimejä, joissa alustetaan ajankohtaisia pedagogisia aiheita. Pedatiimin tarkoitus on ylläpitää pedagogista keskustelua ja siten kehittää ja vahvistaa pedagogisesti perusteltua toimintakulttuuria. Jokaisessa varhaiskasvatusyksikössä on pedatiimi, johon kuuluu yksikön johtaja, ryhmien tiimivastaavat ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Kukin tiimivastaava vastaa omassa tiimissään pedagogisen keskustelun ylläpitämisestä. Pedagogiseen suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen varhaiskasvatuksen opettajalle varataan lapsiryhmätyön ulkopuolista aikaa työnantajan ohjeistuksen mukaisesti. Yksiköissä ja niiden välillä edistetään vertaisoppimista esimerkiksi vertaismentoroinnin avulla.

Varhaiskasvatuksen asiantuntijaopettajat ja varhaisen tuen menetelmäohjaajat toimivat tiimien ja yksikön johtajien tukena yksikön pedagogisen toiminnan ja kasvun, kehityksen sekä oppimisen edellytyksiä tukevien pedagogisten opetusjärjestelyjen kehittämisessä, toteuttamisessa ja arvioinnissa. Asiantuntijaopettajien ja varhaisen tuen menetelmäohjaajien toteuttama ohjauksellinen tuki on tarkoitettu tiimien pedagogisen työskentelyn ohjaamiseksi, tukemiseksi ja vahvistamiseksi. Näillä toimenpiteillä kehitetään ja vakiinnutetaan lapsen oppimista, osallistumista ja osallisuutta edistävää kokopäiväpedagogiikkaa ja inklusiivista toimintakulttuuria vastaamaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteita.

Yksikön lukuvuosisuunnitelmaan kirjattujen tarkennusten toteutumista arvioidaan lukuvuosisuunnitelman arvioinnin yhteydessä. Kehittämistyössä hyödynnetään myös lasten ja huoltajien ajatuksia ja toiveita, joita voidaan kartoittaa ja arvioida esimerkiksi kyselyjen, haastattelujen, havaintojen ja dokumentoinnin avulla.

Paikallinen tarkennus päättyy

3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti⁹⁶.

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännössä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

3.1.1. Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Paikallinen tarkennus alkaa

Oppivan yhteisön kulmakiviä ovat innostava ilmapiiri, joka rohkaisee kokeilemaan uutta, sekä avoin vuorovaikutus, jossa jokainen yhteisön jäsen kohdataan ja arvostetaan. Työyhteisön jäsenten erilaisen osaamisen hyödyntäminen, osaamisen jakaminen ja kokemusten vaihtaminen hyvistä käytänteistä edistää kehittämistyötä toimintayksiköissä ja koko varhaiskasvatuksessa.

⁹⁶ Varhaiskasvatustalaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

Täydennyskoulutukseen osallistuminen ja myös sitä kautta henkilöstön osaamisen kehittäminen ovat tärkeä osa toimintayksiköiden kehittämistyötä ja laadukkaan pedagogiikan rakentamista. Työyhteisön palaveri- ja työpajakäytännöllä voidaan tukea avoimen ja arvostavan vuorovaikutuksen syntymistä. Jokaisessa varhaiskasvatustyöyksikössä järjestetään työyhteisölle toimintakausittain yhteiset suunnittelu-, kehittämis- ja arviointipäivät. Varhaiskasvatustyöyksiköiden johtajille suunnatuissa tapaamisissa, sekä johdon suunnittelu-, kehittämis- ja arviointipäivissä mahdollistuu esihenkilötasolla osaamisen ja kokemusten vaihtaminen suunnitelmallisesti. Arviointityökalujen, esim. Valssi, avulla varhaiskasvatuksen yhteisöt voivat arvioida ja kehittää niin tiimien yhteistoimintaa kuin toteutettavaa pedagogiikkaa.

Paikallinen tarkennus päättyy

3.1.2. Oppimiseen, leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä oppimisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialueille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Paikallinen tarkennus alkaa

Leikki on lapsen luontainen tapa toimia ja oppia. Leikkiin ja leikilliseen vuorovaikutukseen kannustavassa yhteisössä ymmärretään leikin merkitys oppimiselle. Varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön tehtävänä on huolehtia, että päivittäin on riittävästi aikaa yhdessä ihmetellä ja pohtia lapselle tärkeitä asioita. Leikki ja leikillisuus ovat henkilöstön tietoisien kehittämisen kohteena. Leikki tukee esiopetuksen inklusiivisia ja osallistavia käytänteitä. Työntekijän läsnäolo leikissä vaihtelee lasten tarpeiden mukaan. Henkilöstön vastuulla on arvostaa leikkiä ja antaa sille aikaa ja tilaa. Lasten omatoiminen ja pitkäkestoinen leikki

mahdollistetaan esimerkiksi säilyttämällä lasten leikkirakennelmia ja pitämällä tarvittava materiaali saatavilla. Ilmapiirin ja oppimisympäristöjen sekä sisällä että ulkona tulee olla leikkiin kannustavaa. Lapsia kannustetaan ja ohjataan valmistamaan sekä rakentamaan yhdessä tarvittavaa leikkivälineistöä. Työntekijä on leikin ja leikkilisyyden mahdollistaja ja rikastaja. Kun työntekijä osoittaa leikkilisyyttä ja uskaltaa heittäytyä tilanteisiin ja myös epäonnistua, tarjoaa se mallin ja turvallisen ympäristön lapsen leikkilisyydelle.

Paikallinen tarkennus päättyy

3.1.3. Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁹⁷ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyä osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa varhaiskasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁹⁸. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Paikallinen tarkennus alkaa

⁹⁷ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

⁹⁸ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

Kasvun ja oppimisen palvelualueelle on laadittu yhteinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma, jonka pohjalta tehdään yksikkökohtaiset tarkennukset yksikön lukuvuosisuunnitelmaan. Yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen tueksi varhaiskasvatuksen henkilöstö voi käyttää Tasa-arvoinen varhaiskasvatus –sivuston materiaaleja. Sivustolla on esimerkiksi työkaluja yksikön tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden havainnointiin ja kehittämiseen.

Varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa huomioidaan huoltajien toiveet lasta koskevista asioista sekä lasten omat ideat, ajatukset ja mielipiteet. Varhaiskasvatuksessa edistetään kaikilla toiminnan tasoilla oppimista ja osallisuutta vahvistavien työmenetelmien käyttämistä ja kehittämistä.

Lapsella on oikeus saada näkemyksensä ilmaisemiseen ohjausta sekä mielipiteensä muodostamisen pohjaksi tietoa ikätasoisesti hänelle ymmärrettävässä muodossa. Lasten näkemyksiä voi selvittää esimerkiksi kuvien, satujen tai piirtämisen avulla.

Paikallinen tarkennus päättyy

3.1.4. Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisuuden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Paikallinen tarkennus alkaa

Rovaniemi on kansainvälinen ja monikulttuurinen matkailu- ja opiskelukaupunki, mikä näkyy myös varhaiskasvatuksen arjessa. Varhaiskasvatuksella on keskeinen rooli lapsen ja perheen kotouttamisessa sekä osallisuuden lisäämisessä suomalaisen yhteiskuntaan. Varhaiskasvatuksen henkilöstön ymmärryksen ja tietoisuuden lisääminen sekä omien asenteiden ja ajatusmallien tiedostaminen on tärkeää. Jokainen varhaiskasvatuksen työntekijä välittää työskennellessään myös kulttuurisia ja monikielisyteen liittyviä käsityksiään ja asenteitaan toimien samalla opettajana ja mallina lapsille. Saamelainen kulttuuri ja saamen kielet ovat osa kulttuurien moninaisuutta.

Kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen monimuotoisuuden esille tuominen on tärkeää kaikille lapsille ja myös niissä varhaiskasvatusta antavissa yksiköissä, joissa lapset edustavat valtaväestöä. Lasten moninaiset kulttuuritaustat näkyvät varhaiskasvatuksessa esimerkiksi tarinoina, peleinä ja leikkeinä, eri kulttuureihin kuuluviin juhliin tutustumisena, vierailuina sekä monipuolisina oppimisympäristöinä. Henkilöstön avoin, myönteinen ja kunnioittava suhtautuminen perheisiin ja kotien erilaisiin katsomuksellisiin näkemyksiin sekä perinteisiin muodostaa perustan rakentavalle ja osallistavalle vuorovaikutukselle.

Moninaisuutta käsitellään lapsentasoisesti esimerkiksi lasten kuvakirjojen, kuvitusten, tarinoiden ja laulujen sanoitusten kautta. Näiden avulla lapsia ohjataan ymmärtämään ihmisten, perheiden sekä kulttuurien moninaisuutta. Keskiössä ovat varhaiskasvatuksen ammattilaisten jokapäiväinen puhe ja teot, joiden tulee luoda tilaa moninaisuudelle sekä lasten kysymyksille edistään tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta.

Rovaniemen varhaiskasvatus on mukana Opetushallituksen Reimari-verkostossa (varhaiskasvatuksen kielellisen ja kulttuurisen moninaisuuden kehittämisverkosto). Jokaiseen kunnalliseen varhaiskasvatustyksikköön nimetään vuosittain RoiReimari-yhteyshenkilö. Yhteyshenkilöiden avulla tuetaan ja kehitetään varhaiskasvatuksen henkilöstön taitoa kohdata ja huomioida kielellinen, kulttuurinen sekä katsomuksellinen monimuotoisuus.

Kansallisen ja paikallisen Reimari-toiminnan tavoitteena on:

- vahvistaa kielellisen ja kulttuurisen monimuotoisuuden huomioimista varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa
- tukea maahanmuuttajataustaisten lasten toisen kielen oppimiseen liittyvää kielitietoista kasvatusta
- edistää kansallisesti ja paikallisesti tehtävää yhteistyötä, verkostoitumista ja tiedonkulkua.

Paikallinen tarkennus päättyy

3.1.5. Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁹⁹. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa, syrjintää eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmentetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

Paikallinen tarkennus alkaa

Kiusaamiseen ja toista loukkaavaan käyttäytymiseen puuttuminen on jokaisen yhteisössä työskentelevän velvollisuus. Jokaisessa varhaiskasvatuyksikössä on yksikkökohtainen kiusaamisen ja häirinnän ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma. Suunnitelma perustuu ennaltaehkäisyyn ohjaamalla ja tukemalla lapsen tunne- ja itsesäätelytaitojen sekä sosiaalisten taitojen kehittämistä.

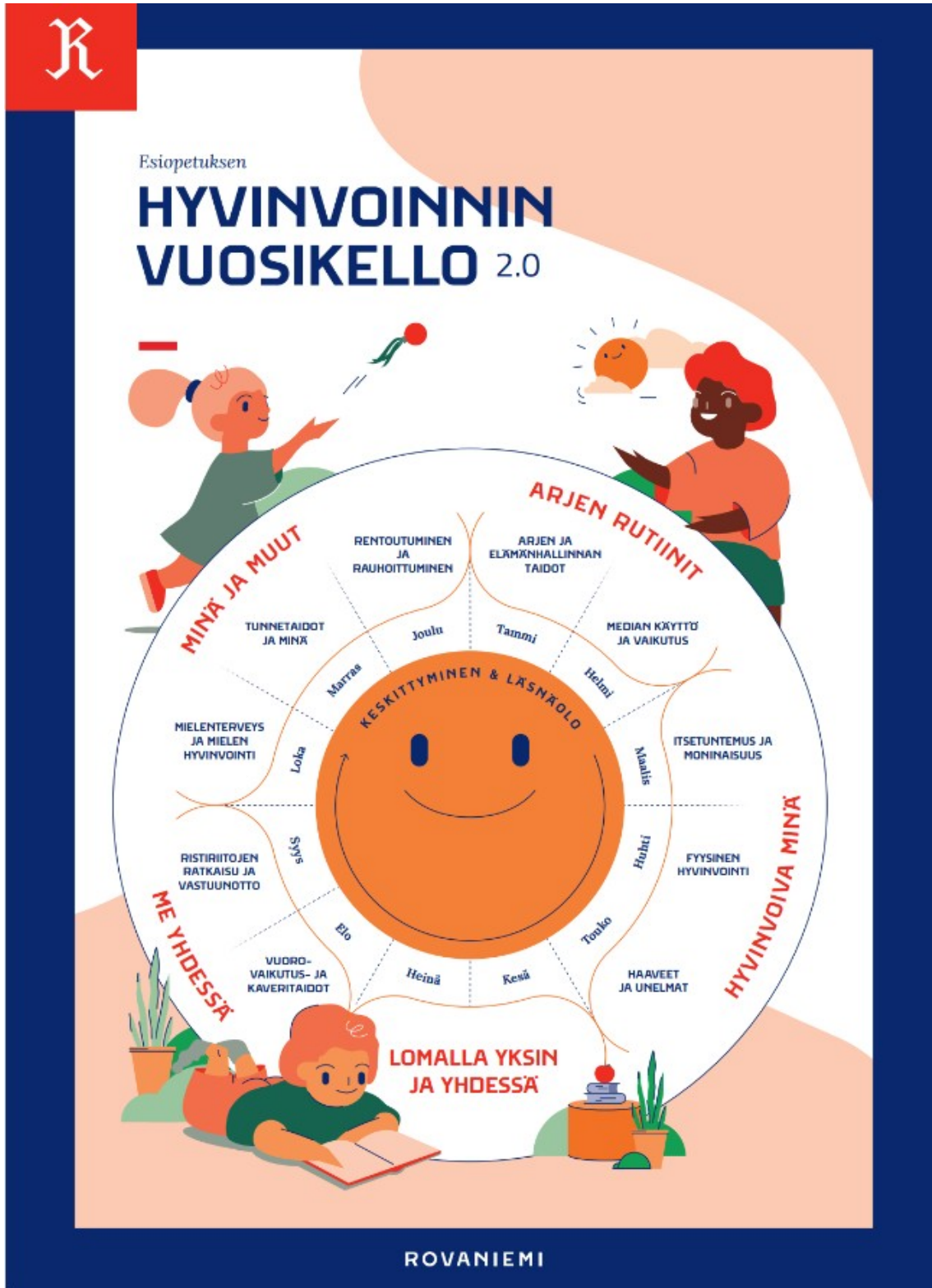
Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa on käytössä Väestöliiton Pesarapuuttuminen -malli lasten positiivisen vuorovaikutuksen edistämiseksi sekä kiusaamiseen ja toista loukkaavaan käyttäytymiseen puuttumiseksi. Pesarapuuttumisen materiaalien avulla henkilöstö pysähtyy ja puuttuu rakentavasti ja lasten itsetuntoa tukien arjen pieniin pisaroihin eli tilanteisiin, joita ei voi nimittää kiusaamiseksi. Tilanteisiin puututaan yhdenmukaisesti ja systemaattisesti jo niin sanotussa pisaravaiheessa, jolloin häirintä, väkivalta ja kiusaaminen eivät pääse juurtumaan ryhmään. Tärkeitä ovat toistot ja pienet hetket arjen tilanteissa. Pesarapuuttumisen mallia hyödynnetään arjessa myös lasten myönteisen käytöksen näkyväksi tekemiseksi sekä vahvistamiseksi.

Rovaniemellä on käytössä myös varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kanssa yhteinen kiusaamiseen puuttumisen toimintamalli. Toimintamalli täydentää yksiköiden omia keinoja puuttua konflikteihin ja selvittää ne.

Jokaisessa varhaiskasvatuyksikössä on Rovaniemen varhaiskasvatuksen valmiussuunnitelmaan pohjautuva yksikön turvallisuussuunnitelma sekä pelastussuunnitelma. Turvallisuuteen liittyviä asioita käsitellään sekä henkilöstön että lasten kanssa. Jokaisen työntekijän tulee tietää oma roolinsa mahdollisessa kriisitilanteessa ja osata toimia tarkoituksenmukaisesti. Varhaiskasvatuyksikön pelastussuunnitelma ja turvallisuussuunnitelma sekä varhaiskasvatuksenvalmiussuunnitelma käydään läpi joka syksy toimintakauden alussa

henkilöstön kanssa. Jokaisessa yksikössä tulee lisäksi olla nimettyä kriisiryhmä, joka päättää kriisitilanteen hoitamisesta ja sen jälkeisistä tukitoimista ja tiedottamisesta.

Rovaniemellä esi- ja perusopetukseen on laadittu Hyvinvoinnin vuosikello (kuvio 4), joka on hyvinvointityötä ohjaava malli. Hyvinvoinnin vuosikello sisältää vinkkejä ja harjoitteita hyvinvointiteemojen käsittelyyn. Hyvinvoinnin vuosikelloa voidaan hyödyntää myös varhaiskasvatuksessa soveltuvin osin. Varhaiskasvatus on mukana kansallisessa Neuvokas perhe -yhteistyössä, jonka kautta edistämme varhaiskasvatuksessa tehtävää hyvinvointityötä.

Kuvio 4. Esiopetuksen hyvinvoinnin vuosikello 2.0

Paikallinen tarkennus päättyy

3.2. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö¹⁰⁰. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava saavutettavuus, lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja

100 Varhaiskasvatustilaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

Paikallinen tarkennus alkaa

Lähiluonto ja -ympäristö ovat jokapäiväistä rovaniemeläistä toimintaympäristöä, joka osaltaan innostaa lapsia liikkumaan, leikkimään ja tutkimaan. Lähiluontoa hyödynnetään kokonaisvaltaisesti leikkimis- ja oppimisympäristönä, jossa huomioidaan myös luontoon liittyvät arvot kuten kestävä kehitys ja positiivisen luontosuhteen vahvistuminen. Lähiluonnossa oppiminen tuo luontaisesti toiminnallisuutta oppimiseen ja ottaa siten myös erilaisia oppijoita ja oppimistapoja huomioon.

Turvallinen oppimisympäristö luodaan positiivisella pedagogiikalla, sensitiivisellä ja lämpimällä vuorovaikutuksella ja kiireettömällä läsnäololla lapsen kanssa. Positiivinen pedagogiikka toimintatapana, vahvuuksiin keskittyminen, työntekijän tuottama vahvuuspuhe ja onnistumisten huomaaminen rohkaisevat lasta ja tukevat hänen itsetuntoaan.

Varhaiskasvatuksessa toimitaan varhaiskasvatuspäivän aikana pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ja joustavissa pienemmissä ryhmissä lasten tarpeiden ja toiminnan luonteen mukaan. Pienemmissä ryhmissä toimiminen ja aikuisen sensitiivinen läsnäolo mahdollistavat lasten havainnoinnin, ohjauksen ja opetuksen.

Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään vuosittain yksikön pedagogisessa lukuvuosisuunnitelmassa ja ryhmät tarkentavat omat toimenpiteensä tehdään tarkennukset ryhmäkohtaisessa pedagogisessa lukuvuosisuunnitelmassa.

Kuvio 5. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristö käsittää fyysisen, psyykkisen, sosiaalisen ja digitaalisen ulottuvuuden.

Paikallinen tarkennus päättyy

3.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä¹⁰¹.

Paikallinen tarkennus alkaa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden paikallisissa tarkennuksissa on kuvattu kaikille yhteiset yhteistyökäytännöt. Varhaiskasvatuksen järjestäjä on arvioi säännöllisesti

101 Varhaiskasvatustilaki 7 §

yhteistyökäytäntöjä ja kehittää yhteistyötä arviointien pohjalta. Yksikkökohtaiset tarkennukset yhteistyön käytännöistä ja arvioinnista kirjataan yksikön pedagogiseen lukuvuosisuunnitelmaan.

Paikallinen tarkennus päättyy

3.3.1. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa¹⁰². Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Perusteasiakirjaan kirjatusta arvoista, tavoitteista ja toteuttamisesta keskustellaan yhdessä huoltajan kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi¹⁰³.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua¹⁰⁴ lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään saavutettavia digitaalisia palveluja. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

¹⁰² Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

¹⁰³ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 20 §

Paikallinen tarkennus alkaa

Varhaiskasvatuksen palveluohjauksessa ohjataan huoltajia valitsemaan sopiva palvelu lapsen ja perheen näkökulmasta.

Luottamuksellisen suhteen vaaliminen lapsen ja huoltajan kanssa alkaa ensimmäisestä yhteydenotosta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatukseen tutustumisesta. Varhaiskasvatukseen on laadittu ohjeet lapsen ja huoltajan huomioivista aloituskäytännöistä.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö on aloitteellinen yhteistyössä huoltajien kanssa ja osaltaan mahdollistaa heidän osallisuutensa varhaiskasvatuksessa. Lapsen päivän tapahtumien avaaminen huoltajalle toimii tärkeänä osana jokapäiväistä yhteistyötä ja vahvistaa huoltajien osallisuutta arjen kohtaamisissa ja keskusteluissa. Tilanteissa, joissa huoltajien ja henkilöstön kielitaito eivät kohtaa, varmistetaan molemminpuolinen vuorovaikutus mahdollisten käännössovellusten, kuvien käytön tai erikseen tilattavien tulkkaukspalvelujen avulla.

Varhaiskasvatuksessa hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa lapsen arjesta kertomisessa ja dokumentoinnissa sekä pedagogiikan avaamisessa huoltajille ja perheiden osallistamisessa. Rovaniemen kaupungin varhaiskasvatuksessa pääasiallisena tiedottamisen välineenä toimii Edlevo. Kaupungin verkkosivuilla ja sosiaalisen median kanavissa julkaistaan ajankohtaisia varhaiskasvatusta ja esiopetusta koskevia tiedotteita ja uutisia. Palvelusetelipäiväkodeissa järjestettävässä varhaiskasvatuksessa käytetään yksikön omia tiedotuskanavia.

Paikallinen tarkennus päättyy

3.3.2. Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet¹⁰⁵. Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä¹⁰⁶.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

¹⁰⁵ Varhaiskasvatustilain 7 §

¹⁰⁶ Varhaiskasvatustilain 7 §

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa¹⁰⁷.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä¹⁰⁸.

Paikallinen tarkennus alkaa

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä useiden toimijoiden kanssa toiminnan tai tapahtuman luonteesta riippuen. Kulttuuri- ja tiedeyhteisöt kuten kirjasto, kirjastoautot, Pilke, Arktikum, Korundi, Lapin Metsämuseo, Rovaniemen kotiseutumuseo, Lapin urheiluopisto, Lapin musiikki- ja tanssiopisto, Ounasvaara ja Napapiiri tarjoavat oppimisympäristöjä ja palveluja lapsiryhmille.

Lastenneuvolan, huoltajien ja varhaiskasvatuksen yhteistyöllä on suuri merkitys lapsen kokonaiskehityksen arvioinnissa ja seurannassa. Sekä neuvolan että varhaiskasvatuksen tehtävänä on edistää lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista sekä tukea huoltajia heidän kasvatustyössään. Yhteistyön tarkoituksena on myös lapsen mahdollisten kehityksellisten riskien varhainen tunnistaminen sekä tarvittaessa lapsen ohjaaminen jatkotutkimuksiin tai kuntoutuksen piiriin.

Lastenneuvolan kanssa yhteistyön muotoja ovat:

- 1,5- ja 4-vuotiaiden lasten laajaa terveystarkastusta varten lapsille tehdään yhdessä huoltajien kanssa päiväkodissa ja perhepäivähoidossa lapsen kokonaiskehityksen seuranta ja arviointi. Näkemykset lapsen kehityksestä kirjataan tätä tarkoitusta varten laaditulle lomakkeelle ennen lapsen terveystarkastusta. Arkistonmuodostussuunnitelman mukaisesti kokonaiskehityksen seuranta- ja arviointilomakkeista toimitetaan kopiot neuvolaan. Alkuperäiset lomakkeet arkistoidaan lapsen varhaiskasvatuksen asiakirjakokonaisuuteen. Lomakkeesta otetaan kopio huoltajille heidän niin halutessa. Avoimessa päiväkodissa käydään huoltajien pyynnöstä keskustelu lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvistä asioista.
- MOTTI on alle kouluikäisten lasten moniammatillinen työryhmä. Varhaiskasvatuksen tai terveydenhuollon työntekijä voi ehdottaa MOTTI-ajan varaamista lapsen huoltajille silloin, jos lapsen kehityksestä on huolta ja hän tarvitsee useamman työntekijän arviota ja tukea. Varhaiskasvatuksessa havaittu tarve ryhmän koolle kutsumiseen viedään eteenpäin varhaiskasvatuksen erityisopettajan toimesta ja huoltajan luvalla. Työryhmään kutsutaan lapsen huoltajat sekä tarpeen mukaiset työntekijät (esimerkiksi neuvolan terveydenhoitaja ja lääkäri, varhaiskasvatuksen erityisopettaja, varhaiskasvatuksen

¹⁰⁷ Varhaiskasvatuslaki 7 §

¹⁰⁸ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

työntekijä, puheterapeutti, toimintaterapeutti, fysioterapeutti, perheneuvolan psykologi, perhesosiaalityön työntekijä, lastensuojelun työntekijä). MOTTI-ryhmän kokoamisesta ja käytännön järjestelyistä vastaa neuvolan terveydenhoitaja. MOTTI-ryhmän tapaamisessa keskustellaan lapsen tilanteesta sekä tehdään yhteinen jatkotyöskentelysuunnitelma. Suunnitelma voi sisältää esimerkiksi lähetteen puhe-, toiminta- tai fysioterapia-arvioon tai lähetteen perheneuvolaan psykologin arvioon tai keskustelukäynnille. Suunnitelmassa voi olla myös varhaiskasvatuksen tukitoimiin liittyviä asioita. Lapsen ja perheen asioita käsitellään työryhmässä luottamuksellisesti. Lisätietoja MOTTI-työryhmästä voi kysyä neuvolan terveydenhoitajalta.

Yhdessä sosiaalipalveluiden kanssa on päivitetty Rovaniemen varhaiskasvatuksen henkilöstölle laadittu opas Huolen herääminen, sen huomioiminen ja siihen puuttuminen varhaiskasvatuksessa. Opas on tarkoitettu henkilöstön tueksi, mikäli lapsesta tai perheen tilanteesta on herännyt huoli. Oppaaseen on kirjattu perhesosiaalityön ja lastensuojelun kanssa tehtävän yhteistyön käytännöt.

Esiopetusta järjestävissä varhaiskasvatusyksiköissä on oppilas- ja opiskeluhoitolaan mukainen yhteisöllinen opiskeluhoitoryhmä, jonka tehtävänä on yksikön hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistäminen.

Maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa tehtävää yhteistyötä toteutetaan tarpeen mukaan joko maahanmuuttajasosiaalityön tai vastaanottokeskusten kanssa perheen asiakkuudesta riippuen. Yhteistyön tavoitteena on tukea lapsen ja perheen hyvinvointia ja kotoutumista.

Varhaiskasvatuksen toimijat ovat osa lapsiperheiden palvelujen verkostoa. Varhaiskasvatukseen on luotu yhteistyörakenteita lapsiperhepalveluiden toimijoiden kanssa tehtävään monialaiseen yhteistyöhön. Keskeisiä varhaiskasvatuksen yhteistyökumppaneita on hyvinvointialueen toimijat sekä kolmannen sektorin lapsiperheverkostot.

Saamenkielisessä varhaiskasvatuksessa olevien lasten äidinkieli ja kaksikielisyys otetaan huomioon palveluissa ja yhteistyötä tehdään saamenkielisten asiantuntijoiden kanssa.

Paikallinen tarkennus päättyy

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1. Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisella suunnittelulla (luku 1.2). Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja sitä tarkentava paikallinen suunnittelu sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella

on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

4.2. Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

Paikallinen tarkennus alkaa

Varhaiskasvatustoimintaa voidaan dokumentoida päivittäistasolla, projektikohtaisesti ja toimintakausittain sekä yksikkö-, ryhmä- että yksilötasolla. Dokumentointiin osallistuvat työntekijät, lapset ja huoltajat. Varhaiskasvatukselle ominaisia pedagogisen dokumentoinnin tapoja ovat esimerkiksi leikin havainnointi, yksilö-, pari- ja ryhmähaastattelut, toiminnalliset menetelmät: pohdintarastit, äänestykset, mielipidejanat, liikennevalot sekä luovat menetelmät esim. saduttaminen, piirtäminen, valokuvat, videointi. Pedagogisen dokumentoinnin avulla saatua tietoa ja ymmärrystä hyödynnetään työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi.

Lapsikohtaista dokumentointia ovat lapsen varhaiskasvatussuunnitelma ja lapsihavainnointien kerääminen eri menetelmin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma muodostaa pedagogisen dokumentoinnin rungon. Lapsikohtaisessa pedagogisessa dokumentoinnissa on keskeistä lapsen osallisuus. Lapsi osallistuu ikätasoisesti oman kasvunsa dokumentointiin ja arvioi samalla oppimistaan, viihtymistään ja kasvamistaan. Dokumentointi rakentuu lapsen kasvun, kehityksen ja kiinnostuksen kannalta merkityksellisistä valokuvista, videoista, piirustuksista, havainnoista ja

teksteistä. Dokumentointi voi olla myös digitaalista. Lapsella tulee olla mahdollista omaehtoisesti ja helposti tarkastella omasta kasvusta ja kehityksestä kertovaa aineistoa.

0–3-vuotiaat	3–5-vuotiaat	Esiopetus
Lapsiryhmän toimintaa ja lapsen osaamisen kehittymistä tuodaan näkyville erilaisin dokumentointikeinoin esim. valokuvaamalla ja videoimalla.	Dokumentoidaan lasten kanssa yksittäisen lapsen ja lapsiryhmän toimintaa esimerkiksi valokuvaamalla, videoimalla ja äänittämällä leikkejä ja tuotoksia.	Lapset harjoittelevat dokumentoimaan omaa ja ryhmän toimintaa.

Taulukko 2. Pedagoginen dokumentointi tukee lapsen itsearviointitaitojen kehittymistä.

Yksikkötasoista pedagogisen toiminnan dokumentointia ovat toimintayksikön pedagoginen lukuvuosisuunnitelma ja ryhmätasoisista dokumentointia ryhmän pedagoginen lukuvuosisuunnitelma sekä ryhmäkohtaiset viikko- tai kuukausisuunnitelmat. Viikko- ja kuukausisuunnitelmat ovat myös keinoja avata huoltajille varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa. Yksikön ja ryhmän lukuvuosisuunnitelmissa tarkennetaan toimintavuositait, miten lasten ja huoltajien osallisuus toteutetaan.

Paikallinen tarkennus päättyy

4.3. Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättelämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittelyssä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien esimerkiksi hyppy-, heitto- ja kiinniottoleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havainnointia käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

Paikallinen tarkennus alkaa

Leikkiin liittyvistä inklusiivisuutta tukevista käytännöistä ja pedagogisista perusteista keskustellaan varhaiskasvatusyksikössä, tiimeissä ja huoltajien kanssa. Henkilöstö on kiinnostunut lapsen leikistä ja tunnistaa leikin kehityksen eri vaiheet. Leikin sanoittaminen, mallintaminen ja myönteinen ohjaus kannattelee leikin kehittymistä ja pitkäkestoisuutta. Pienemmillä, joustavilla ja ikärajat ylittävillä leikkiryhmillä mahdollistetaan leikin kehittyminen ja jokaisen lapsen osallistuminen työntekijän tukemana. Yhdessä lasten kanssa suunnitellaan, leikitään ja luodaan yhteisiä leikkisääntöjä. Lasten leikkejä ei rajata perinteisten sukupuoliroolien mukaisesti. Leikinomaisuus näkyy kaikissa arjen tilanteissa. Lapset otetaan mukaan sekä sisällä että ulkona leikkien ja leikkiympäristöjen suunnitteluun, rakentamiseen ja arviointiin. Lapsen omalle luovuudelle annetaan tilaa. Lähiluonnossa leikkiminen ja luonnon hyödyntäminen (esim. retkeily) kaikkina vuodenaikoina sekä perinneleikit sisältävät toimintaan.

Ryhmän lukuvuosisuunnitelmassa tarkennetaan mm. miten lapselle mahdollistetaan mieluisan toiminnan valinta, kuinka varmistetaan jokaisen osallisuus ja pääsy leikkiin, miten aikuisen pedagoginen rooli toteutuu leikin tukijana ja rikastajana, millä tavoin lapsia ohjataan monipuolistamaan leikkiään sekä miten leikkiä havainnoidaan ja dokumentoidaan suunnitelmallisesti. Dokumentoinnin avulla tehdään näkyväksi mm. leikillistä oppimista ja leikkimisen projektimaista luonnetta.

Paikallinen tarkennus päättyy

4.5. Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden¹⁰⁹ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- *Kielten rikas maailma*
- *Ilmaisun monet muodot*
- *Minä ja meidän yhteisömme*
- *Tutkin ja toimin ympäristössäni*
- *Kasvan, liikun ja kehityn.*

¹⁰⁹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielipiteet, mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

4.5.1. Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös

äänensävyihin ja äänenpainoihin. Tarvittaessa lapsia tuetaan käyttämään omaa vaihtoehtoista kommunikaatiotapaa osana ryhmän vuorovaikutusta.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa ja sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikkillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Paikallinen tarkennus alkaa

Varhaiskasvatuksessa kielellisten taitojen tukeminen on tietoista ja suunnitelmallista toimintaa. Aikuisen sensitiivinen ja läsnä oleva vuorovaikutus sekä lasten aloitteiden huomioiminen ovat keskeisiä. Arjen tilanteita hyödynnetään kielen mallintamisessa. Loruja, lauluja, nimeämistä ja sanoittamista käytetään päivittäin, erityisesti alle 3-vuotiaiden kanssa. Lapsen kielellistä kehitystä havainnoidaan ja dokumentoidaan esimerkiksi sadutuksen ja videoinnin avulla.

Jokaiselle lapselle varmistetaan toimiva kommunikointitapa. Vuorovaikutuksen ylläpito ja yhteisen kommunikaatiotavan löytäminen on työntekijöiden vastuulla. Tarvittaessa konsultoidaan varhaiskasvatuksen erityisopettajaa. Yksikössä ja ryhmissä sitoudutaan käyttämään sovittuja menetelmiä, kuten kuvia, valintatauluja, piirtämistä ja tukiviittomia. Tavoitteena on kielellisesti rikas ja osallistava arki, jossa lapsella on runsaasti mahdollisuuksia tulla ymmärretyksi sekä käyttää, harjoitella ja kehittää kieltään luonnollisissa tilanteissa.

Oppimisympäristö järjestetään vastaamaan lasten ikä- ja kehitystasoa tarjoamalla monipuolista, kielen tutkimiseen innostavaa materiaalia. Lapsille luetaan päivittäin, ja käytössä on monimuotoista lastenkirjallisuutta. Perheitä kannustetaan lukemaan kotona. Kirjaston kanssa tehdään säännöllistä yhteistyötä, ja kaupungin lukutaito-ohjelmaan on kuvattu kirjaston ja varhaiskasvatuksen yhteistyötä. Lapsiryhmät lainaavat aktiivisesti sekä painettua että digitaalista kirjallisuutta.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajat ovat tarvittaessa tukena arvioimassa lapsen kielen kehittymistä ja ohjaamassa vuorovaikutuksen ja kielellisen kehityksen tukemiseen sopivien materiaalien valinnassa. Varhaiskasvatukseen sopivia menetelmiä ja materiaaleja ovat esimerkiksi:

- Kettutesti (3-vuotiaiden kielellisten taitojen kartoitus)
- Kili- materiaali (vuorovaikutuksen, kielen ja liikunnan yhdistäminen)
- Kuttu 1- ja Kuttu 2- materiaalit (kuvitetun materiaalin avulla leikin, vuorovaikutuksen ja kielen tukeminen)
- Jänistarinat (kuuntelun ja kielellisten taitojen vahvistaminen sekä vanhempien osallistaminen)
- Kummi 3 (kielellisen alueen arviointi ja harjoitusohjelma isommille lapsille)
- Roihuset (Kielen kehityksen ja kommunikointitaitojen tukeminen)

Paikallinen tarkennus päättyy

4.5.2. Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille

annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa, kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan ja soitetaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoitamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi rakentelu, muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemiseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Paikallinen tarkennus alkaa

Rovaniemellä on varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen laadittu Kuvallisen ja käsityöllisen ilmaisun suunnitelma. Suunnitelma ohjaa pedagogista toimintaa määrittelemällä kuvallisen ja käsityöllisen ilmaisun sisältöjä ja tavoitteita sekä avaa kuvallisen ilmaisun muotoja.

Suunnitelmassa ohjataan rakentamaan erilaisia kuvallista ja käsityöllistä ilmaisua tukevia oppimisympäristöjä sisätiloihin, pihalle, lähiluontoon, rakennettuun ympäristöön sekä hyödyntämään digitaalisuutta.

Jokaiseen kaupungin varhaiskasvatustyöyksikköön nimetään vuosittain Satusivellin-yhteyshenkilö. Yhteyshenkilöiden avulla tuetaan ja kehitetään erityisesti ilmaisun monia muotoja varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Työskentelyssä on keskeistä leikki, sadunomaisuus, keksimisen ilo sekä eri taiteenlajien yhdistäminen.

Varhaiskasvatuksen toiminnassa huomioidaan paikallinen taide ja kulttuuri. Varhaiskasvatus ja kulttuuripalvelut ovat yhdessä laatineet kulttuuripolun, jossa kuvataan lapsen ikävuosittain etenevät, yhdenvertaiset mahdollisuudet kokea, tulkita ja ilmaista kulttuuria sekä päiväkodissa että sen ulkopuolisissa kulttuuriympäristöissä. Paikallisten kuvataiteilijoiden töihin voi perehtyä mm. tutustumalla Rovaniemen julkisiin veistoksiin ja vieraillemalla gallerioissa ja näyttelyissä. Annikki Setälän paikallisia satuja hyödynnetään osana laaja-alaista taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa järjestetään ja osallistutaan poikkitaiteellisiin tapahtumiin vuosittain. Esimerkiksi Tonttukaruselli on varhaiskasvatuksen oma jouluihin tapahtuma, jossa lapset esiintyvät ja saavat kokemuksia sekä elämyksiä. Vuosittain järjestetään mm. lasten kuvataidenäyttelyjä ja osallistutaan Rovaniemi-viikkoon. Tapahtumien järjestelyä tehdään yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.

Musiikkikasvatus on osa varhaiskasvatusta ja kuuluu päivittäin jokaiselle varhaiskasvatuksessa olevalle lapselle. Henkilöstön vastuulla on, että musiikki näkyy lapsen arjessa ja lapsi pääsee itse tuottamaan musiikkia myös ilman taustanauhoja. Esimerkiksi eri siirtymätilanteissa ja kaveripiirille kokoonnuttaessa lauletaan sama tuttu laulu. Erilaiset soittimet ovat esillä lasten saatavilla omaehtoisena musiikin tuottamiseen. Musiikkia käytetään arjen eri tilanteissa esim. rentoutumiseen ja rauhoittumiseen. Liikunnassa musiikkia käytetään monipuolisesti sekä alkulämmittelyissä että luovassa musiikkiliikunnassa. Erilaisten satumaisten kokonaisuuksien rakentamisessa tunnelmaa voi elävöittää lisäämällä musiikkia. Näytelmissä ja nukketeatteriesityksissä musiikki elävöittää tunnelmaa. Myös tunnekasvatuksessa hyödynnetään erilaista musiikkia.

Paikallinen tarkennus päättyy

4.5.3. Minä ja meidän yhteisömme

*Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).*

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä

käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntee olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä, esimerkiksi syntymästä ja kuolemasta.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Paikallinen tarkennus alkaa

Varhaiskasvatuksessa tiedostetaan ja tehdään näkyväksi ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus ja moninainen kulttuuriperintö. Kulttuuriperintöä välitetään lapsille esimerkiksi

perinneleikkien, laulujen, kuvataiteen ja ilmaisun keinoin. Lasten läheisiä kutsutaan vierailuille ja vierailuja tehdään mm. vanhusten palvelutaloihin. Kulttuuriperinnön välittämiseksi hyödynnetään oppimisympäristöinä paikallisia museoita sekä digitaalisten välineiden antamia mahdollisuuksia. Varhaiskasvatuksessa tutustutaan saamelaiseen kulttuuriin ja huomioidaan saamelaisten kansallispäivä.

Katsomuskasvatus

Katsomuskasvatus on osa yleissivistävää ja uskonnollisesti sitoutumatonta varhaiskasvatusta. Lapsiryhmän katsomuksellinen moninaisuus tehdään näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa, ja heidän kanssaan keskustellaan katsomuskasvatuksen periaatteista. Kaikki katsomukset huomioidaan yhdenvertaisesti. Varhaiskasvatuksessa noudatetaan Opetushallituksen ohjetta (OPH 28.4.2026) yhteisistä juhlista, uskonnollisista tilaisuuksista ja katsomuskasvatuksen järjestämisestä varhaiskasvatuksessa.

Vietetävät juhlat ovat osa pedagogista toimintaa, ja ne suunnitellaan huomioiden yhdenvertaisesti lapsiryhmän kulttuurinen moninaisuus. Juhlisiin voi sisältyä uskonnollisia elementtejä osana kulttuuria. Esimerkkejä eri kulttuurien juhlista löytyy mm. Kulttuuri- ja uskontokeskus Fokuksen monikulttuurisesta juhlakalenterista.

Katsomuskasvatusta voidaan toteuttaa esimerkiksi draaman, kuvataiteen, tarinoiden, musiikin, vierailujen, yhteisen keskustelun ja ihmettelyn keinoin. Myös digitaalisia välineitä hyödynnetään katsomuksiin tutustumisessa, esim. virtuaalivierailut.

Varhaiskasvatuksessa voidaan tehdä yhteistyötä paikallisten seurakuntien tai katsomuksellisten yhteisöjen kanssa. Rovaniemen kaupungilla on Rovaniemen seurakunnan kanssa yhteistyösopimus, jossa yhteistyö perustuu ns. neljän korin malliin (kasvatus ja opetus, yhteiset juhlat, uskonnolliset tilaisuudet, hyvinvoinnin tuki). Sopimuksen tarkoituksena on edistää suunnitelmallisesti arvo- ja eettistä kasvatusta varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa sekä lukiokoulutuksessa. Muiden katsomuksellisten tai uskonnollisten yhteisöjen kanssa tehtävässä yhteistyössä sovitaan tapauskohtaisesti yhteistyön tai toiminnan sisältö.

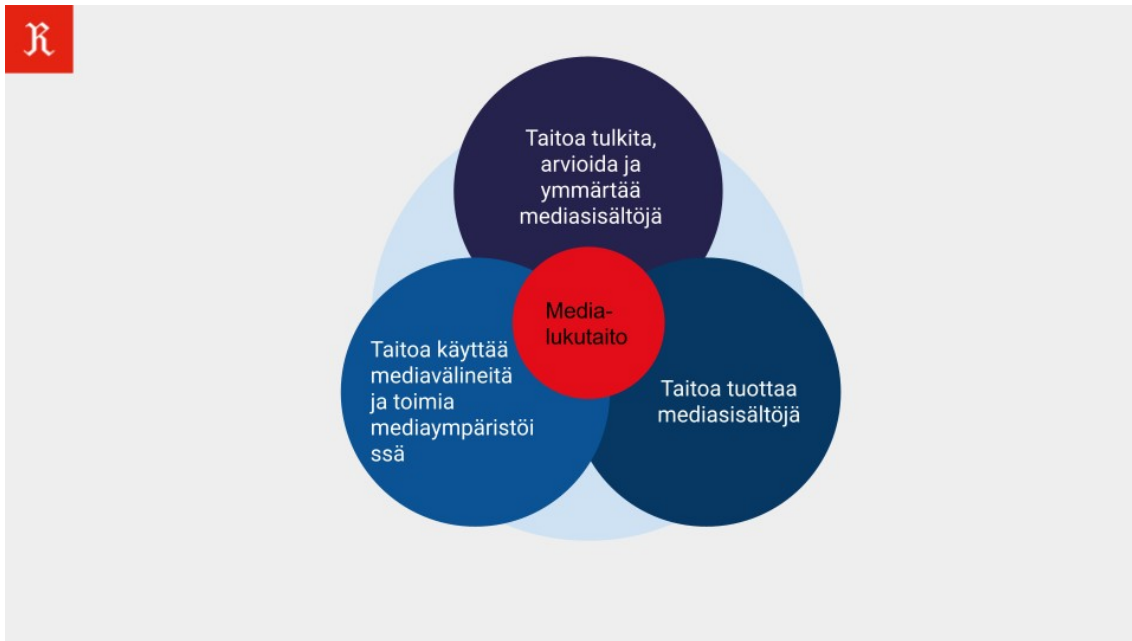
Mikäli varhaiskasvatuksessa järjestetään uskonnollisia tilaisuuksia, on huoltajia tiedotettava tilaisuuksista ja niiden sisällöistä hyvissä ajoin etukäteen ja riittävällä tarkkuudella. Heillä on oikeus päättää, osallistuuko lapsi näihin, vai vaihtoehtoiseen tilaisuuteen. Ilmoitus osallistumisesta voi olla kokoaikainen esimerkiksi perustietolomakkeen kirjauksella tai tapauskohtainen. Suositeltavaa on, että vaikka lupa olisi saatu perustietolomakkeella, asiasta tiedotetaan huoltajaa aina ennen varsinaista tilaisuutta.

Mediakasvatus

Varhaiskasvatuksessa mediakasvatuksen tarkoituksena on tukea lasten kehittyvää medialukutaitoa. Medialukutaito on taitoa käyttää, lukea, ymmärtää, tulkita ja arvioida kriittisesti erilaisia mediasisältöjä. Medialukutaito on myös taitoa tuottaa itse mediasisältöjä. Medialukutaitoa on myös taito käyttää mediavälineitä ja toimia turvallisesti ja vastuullisesti erilaisissa mediaympäristöissä.

Medialukutaito on osa Rovaniemellä käytössä olevia varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen digitaalisen osaamisen portaita. Yhteisen tekemisen, tekemisen ääneen sanoittamisen ja pohdinnan kautta henkilöstö edistää lasten kykyä toimia vastuullisena ja toiset huomioivana median käyttäjänä. Kaikkia lapsia innostetaan erilaisia mediankanavia ja median tuottamisen välineitä hyödyntäen aktiivisesti osallistumaan median tuottamiseen ja tulkitsemiseen omassa oppimisympäristössään.

Mediataidoissa tekijänoikeuksien kunnioittaminen ja kuvaus- ja julkaisulupien pyytäminen myös lapselta ohjaa itsekunnioitukseen ja samalla toisten oikeuksien huomioimiseen. Medialukutaidon tukeminen ennaltaehkäisee toista loukkaavaa käyttäytymistä verkkoympäristössä.

Kuva 2. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lapsen kehittyvää medialukutaitoa (www.uudetlukutaidot.fi).

Paikallinen tarkennus päättyy

4.5.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Keskeisiä matematiikan osa-alueita ovat matemaattiset ajattelu- ja päättelytaidot, lukukäsite ja laskemisen taidot, aritmeettiset taidot, geometriset taidot, mittaaminen ja aika sekä näihin liittyvät käsitteet. Matemaattisen ajattelun kehittyminen on yhteydessä avaruudelliseen hahmottamiseen sekä kielellisiin ajattelun taitoihin. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan

myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto, esimerkiksi metsä, puisto, niitty tai ranta-alue voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävään elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävä elämäntavan ylläpitämisestä.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Eriyistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja tai soittimia ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Paikallinen tarkennus alkaa

Matemaattinen ajattelu

Matemaattisten taitojen kehittymisen tukeminen huomioidaan oppimisympäristöjä rakennettaessa sekä työtapoja ja opetusjärjestelyjä valittaessa. Oppimisympäristöissä ilmeneviä muotoja, lukumääriä, pituuksia, sijainteja ja samankaltaisuuksia ihmetellään yhdessä. Lasta kannustetaan ongelmanratkaisuun ja luovaan ajatteluun esimerkiksi toiminnallisilla ja leikkillisillä matikkapiireillä ja -pajoilla, tuokioilla, peli- ja leikkihetkillä ja liikuntaleikeillä. Henkilöstöltä edellytetään tiedostavaa ja positiivista suhtautumista matematiikkaan.

Matemaattisen ajattelun kehitystä tukevat lelut, pelit ja muut välineet ovat lasten saatavilla. Henkilöstö kannustaa ja tukee lapsia niiden käytössä. Aikakäsitteen kehittymistä tuetaan esimerkiksi päiväjärjestyksen ja Timer-kellojen avulla sekä havainnoimalla vuorokauden- ja vuodenaikoja.

Ympäristökasvatus

Ympäristökasvatus, ekologisuus ja kierrätys ovat suunnitelmallista toimintaa, jota toteutetaan yhdessä lasten ja huoltajien kanssa. Arjessa opetellaan yhdessä esimerkiksi leikkivälineistä huolehtimista, lajittelua ja kierrättämistä. Kädentöissä hyödynnetään kierrätys- ja jättemateriaaleja. Ympäristön siisteydestä huolehditaan yhteistoiminnallisesti ja lapsia ohjataan luonnon kunnioittamiseen.

Lapsen kokemuksellinen luontosuhde on ympäristökasvatuksen perusta. Rovaniemeläinen luonto (metsät, joet, lumi ja jää sekä selkeät vuodenaajat) tarjoaa mahdollisuuksia monenlaisiin elämyksiin ja kokemuksiin. Lähiluontoa ja -ympäristöä hyödynnetään arjessa ympäri vuoden. Ulkoleikit, tutkiminen ja lähiympäristössä liikkuminen ovat keskeinen osa päivittäistä toimintaa. Leikkipuistoja, urheilualueita ja luontopolkuja laavuineen hyödynnetään mahdollisuuksien mukaan jokapäiväisessä toiminnassa.

Varhaiskasvatussyksiköt tekevät yhteistyötä paikallisten toimijoiden, kuten Napapiirin Residuumin kanssa. Osa varhaiskasvatussyksiköitä toteuttaa Vihreä lippu -ympäristöohjelmaa, jossa lapset osallistuvat aktiivisesti kestävä kehityksen ja yhteisöllisyyden edistämiseen. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen käyttöön on laadittu Rovaniemen varhaiskasvatuksen ympäristökasvatuksen suunnitelma.

Teknologiakasvatus

Teknologiaan tutustutaan esimerkiksi lelujen ja laitteiden toimintaperiaatteita tutkimalla sekä legoilla ja kierrätysmateriaaleilla rakennellen.

Rovaniemen varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen laadittuja digitaalisen osaamisen portaita käytetään digitaalisen teknologiakasvatuksen tukena.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö ohjaa lapsia tutustumaan tieto- ja viestintäteknologiaan sekä digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen ja turvalliseen käyttöön. Olemassa olevaa laitteistoa käytetään pedagogisesti perustellulla tavalla. Teknologia voi toimia lapsen yksilöllisen tuen välineenä. Huoltajien kanssa keskustellaan vastuullisesta teknologian käytöstä.

Paikallinen tarkennus päättyy

4.5.5. Kasvan, liikun ja kehityksen

Kasvan, liikun ja kehityksen -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikkumisen iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikkumiseen sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatukseen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikkumisen tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikkumista. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoaltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojia tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikkumisella on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikkumisen ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruokakasvatus tukee kestävää elämäntapaa ja vahvistaa lasten ymmärrystä esimerkiksi ruoan alkuperästä, merkityksestä ja arvosta. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmisuhteiden

merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

Paikallinen tarkennus alkaa

Liikkuminen

Rovaniemellä lähiympäristöä ja ympäröivää luontoa hyödynnetään liikuntakasvatuksessa kaikkina vuodenaikoina. Liikkumisessa huomioidaan selkeät vuodenaikojen vaihtelut sekä tutustutaan eri lajeihin.

Varhaiskasvatuksessa hyödynnetään Rovaniemen kaupungin varhaiskasvatuksen liikuntasuunnitelmaa. Liikuntasuunnitelmassa on huomioitu, miten toteuttaa varhaiskasvatuksen liikuntakasvatusta laaja-alaisesti. Liikkuminen yhdistetään pedagogisesti suunniteltuun toimintaan monipuolisesti oppimisen eri alueilla ja toiminnallista oppimista hyödynnetään. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan, että lapsi oppii käyttämään liikkumista ja koko kehoaan myös muun oppimisen välineenä. Lapsia kannustetaan ja heille annetaan positiivista palautetta myös yrittämisestä. Lasten motoristen taitojen kehittymistä seurataan ja havainnoidaan liikuntasuunnitelmaa hyödyntäen.

Rovaniemen kaupungin varhaiskasvatus on mukana Opetushallituksen Liikkuva Varhaiskasvatus -ohjelmassa. Ohjelman tavoitteena on ylläpitää varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria siten, että lapsen oikeus liikkumiseen ja liikunnan iloon toteutuu päivittäin.

Jokaisessa kunnallisessa varhaiskasvatusyksikössä on liikuntavastaava, joka on mukana suunnittelemassa, toteuttamassa, havainnoimassa ja arvioimassa sekä kehittämässä liikuntakäytänteitä yhdessä koko henkilöstön kanssa.

Ruokakasvatus on lasten kanssa yhdessä tekemistä, kokemista ja syömistä. Ruokia tutkitaan aistilähtöisiä menetelmiä hyödyntäen. Ruokakasvatusta toteutetaan ruokailutilanteissa ja sisällytettynä muuhun arjen toimintaan huomioiden laaja-alaisen osaamisen alueet sekä oppimiskokonaisuudet. Rovaniemen varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa ruokakasvatus nähdään tärkeänä paikallisena painotuksena. Yksiköissä ryhmäkohtaiset ruokakasvatuksen tavoitteet ja käytänteet kirjataan ryhmän pedagogiseen lukuvuosisuunnitelmaan.

Myönteiset ruokailukokemukset ovat jokaisen lapsen oikeus. Ruokailutilanteita ennakoidaan lapsille esimerkiksi kuvitetun päiväjärjestyksen ja malliaterian avulla. Ruokailutilanteissa korostuvat henkilöstön sensitiivinen tapa toimia sekä turvallinen, rohkaiseva ja kiireetön ilmapiiri. Lapsen itsemääräämisoikeutta sekä lapsentahtista maistamista kunnioitetaan. Henkilöstö toimii esimerkkinä lapsille. Kauniit pöytä- ja käytöstavat, ruokapuhe, esteettisyys, ruoan kunnioittaminen sekä lautasmallin mukaisen annoksen kokoaminen välittyvät lapsille mallin kautta.

Eri ruokakulttuureihin tutustuttaessa yhteistyö perheiden kanssa on oleellista. Yhteisten keskustelujen kautta syntynyt yhteinen ymmärrys ja välitön vuorovaikutus luo rakentavan yhteistyön. Ruokakasvatukseen ja ravitsemukseen liittyvää yhteistyötä tehdään kaupungin ruoka- ja puhtauspalvelujen kanssa. Ruokapalvelun kanssa tehtävää yhteistyötä voidaan toteuttaa esimerkiksi Makuaakkoset-diplomin avulla.

Varhaiskasvatuksessa ruokakasvatuksen tukena ovat Valtion ravitsemusneuvottelukunnan Terveyttä ja iloa ruoasta –varhaiskasvatuksen ruokailuositusopas, Neuvokas Perhe -materiaalit sekä Ruokakasvatussyhdistys Ruukku ry:n materiaalit.

Kehotunnekasvatus tukee lapsen myönteistä minäkuvaa, tunne- ja turvataitoja sekä ikätasoista seksuaalikasvatusta. Lapsia ohjataan tunnistamaan tunteitaan, kunnioittamaan omaa ja toisten kehoa sekä kokemaan läheisyys turvallisenä. Lasten vessa- ja kehorauha turvataan. Lapsia kannustetaan kysymään ja heillä on oikeus kysyä ja puhua kaikista heitä kiinnostavista aiheista, myös liittyen sukupuoleen, kehoon ja ikätasoiseen seksuaalisuuteen. Arjessa käsitellään kehotunnekasvatuksen teemoja luontevasti esiin nousevissa tilanteissa. Lapset saavat kunnioittavaa ohjausta ja tukea esimerkiksi kehoitsetunnon suojaamisessa ja unnutustilanteissa. Väestöliiton materiaaleja turvataidoista ja ikätasoisesta seksuaalikasvatuksesta hyödynnetään kehotunnekasvatuksessa. Osa materiaalista on saatavilla myös saamen kielillä.

Liikennekasvatuksen tavoitteena on antaa lapsille valmiuksia toimia turvallisesti lähiliikenteessä. Liikennekasvatus on tehokkainta, kun se tapahtuu yhteistyössä kodin ja varhaiskasvatuksen välillä. Liikenneturvan varhaiskasvatukselle ja esiopetukselle suunnattu oppimisalusta ja vuosikello tukevat henkilöstöä liikennekasvatuksen toteuttamisessa.

Terveys ja turvallisuus

Varhaiskasvatuksessa on käytössä Varhaiskasvatusikäisten tartuntatautiopas sekä Hygieniä ja infektioiden torjunta päiväkodissa ja perhepäivähoidossa -oppaat. Yhteistyö huoltajien kanssa on tärkeää terveyden ja turvallisuuden liittyvissä asioissa. Lasten kanssa keskustellaan mm. käsien pesun merkityksestä, ruokailusta, päivälevosta ja -unista sekä niiden merkityksestä terveyden ja hyvinvoinnin näkökulmasta.

Lapselle laaditaan lapsikohtainen lääkehoitosuunnitelma, kun lapsella on varhaiskasvatuspäivän aikana lääkehoidon tarvetta tai hänen tilanteensa vaatii erityisiä hoitotoimenpiteitä. Lääkehoitoon osallistuvien henkilöiden osaaminen ja saatavilla olo varmistetaan koko yksikön toiminta-ajan. Huoltajien, varhaiskasvatuksen henkilöstön ja terveydenhuollon kanssa sovittu lääkehoidon toteutus ja toteutuksesta vastaavat henkilöt kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Jokaisessa varhaiskasvatussyksikössä laaditaan yksikkökohtainen turvallisuussuunnitelma kaupungin varhaiskasvatuksen valmiussuunnitelman pohjalta. Poistumisharjoituksia järjestetään varhaiskasvatuksen valmiussuunnitelman mukaisesti. Turvallisuuteen liittyviä asioita käsitellään lasten kanssa ikätasoon sopivalla tavalla. Päiväkodin lähialueen ulkopuolelle suuntautuvista retkistä laaditaan retkisuunnitelma ja retkeen liittyvät turvallisuusasiat käsitellään lasten kanssa.

Paikallinen tarkennus päättyy

4.6. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustalain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä¹¹⁰. Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa¹¹¹. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

¹¹⁰ Varhaiskasvatustalain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

¹¹¹ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisuudelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Paikallinen tarkennus alkaa

Saamenkielinen varhaiskasvatus

Rovaniemellä saamenkielistä varhaiskasvatusta tarjotaan Pohjoissaamen kielipesässä, joka on tarkoitettu saamelaislapsille, jotka eivät ennestään osaa saamen kieltä sekä lapsille, jotka puhuvat kieltä kotonaan ainakin toisen huoltajansa kanssa. Saamelaisen varhaiskasvatuksen työntekijät ovat saamen kielen taitoisia ja saamelaista kulttuuria hyvin tuntevia varhaiskasvatuksen ammattilaisia.

Kielipesä mahdollistaa saamen kielen taidon omaksumisen lapsille, jotka eivät voi omaksua kieltä kodeissaan. Saamen kielipesä on osa saamen kielen elvyttämistä, jonka tavoitteena on uhanalaisen kielen pelastaminen tai vahvistaminen.

Pohjoissaamen kielipesä toteuttaa varhaisen täydellisen kielikyllyn periaatetta toiminnassaan. Kielen omaksumista tuetaan havainnollistamalla puhetta mm. elein, äänenpainoin ja kuvin. Kielipesän työntekijät käyttävät alusta lähtien vain saamen kieltä, vaikka lapsi ei sitä ymmärtäisikään kielipesässä aloittaessaan. Tavoitteena on tukea lapsen kielellisen identiteetin kehittymistä ja siten lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä. Kielikasvatus ja kielellisen tietoisuuden merkitys korostuu uhanalaista saamen kieltä käyttävässä varhaiskasvatuksessa. Saamenkielisen varhaiskasvatuksen erityistavoitteena on lisäksi vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä kokea saamelaisuus luonnollisena osana itseä.

Saamelaisen varhaiskasvatuksen arvoperusta nojautuu oman kielen lisäksi yhteisöllisyyteen, sukuun, läheiseen luontosuhteeseen, perinteiseen vuodenvuorokiertoon ja vuodenvuorokierroon mukaisiin toimintoihin. Paikallisuus on tärkeä kasvatuksen lähtökohta - elinkeino, kieliryhmä ja oma kulttuuripohja ovat saamelaisen varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelun lähtökohtia.

Toiminnassa pyritään hyödyntämään saamelaiselle kulttuurille ominaista kahdeksan vuodenajan vuotuisuutta, kertoma-, musiikki- ja käsityöperinnettä, kirjallisuutta, taidetta ja lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien, isovanhempien, kulttuuristen osajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Saamelaisessa varhaiskasvatuksessa suku- ja perheyhteys on erityisen tärkeä ja eri sukupolvet toimivat yhdessä luonnostaan.

Saamelainen varhaiskasvatus tukee kotien kasvatukselta ja luo edellytyksiä toiminnalle tämän ajan ja tulevaisuuden saamelaisyhteisössä, joka on usein hyvin erilainen verrattuna lasten isovanhempien elinympäristöön. Toiminnan pohjalla on ajatus Minä saamelaisena Rovaniemen kaupungissa, joka on tärkeä varhaiskasvatuksen suunnittelun lähtökohta.

Saamelaisessa varhaiskasvatuksessa oppimisympäristöt suunnitellaan lasten kanssa yhdessä ja niissä näkyvät luonnon ja saamelaisen kulttuurin elinkeinoiniin liittyvät elementit. Ne tulevat esille mm. varhaiskasvatusyksikön sisustuksessa ja tilaratkaisuissa sisällä sekä ulkona. Oppimisympäristönä luontoa ja sen muuttumista sekä vuodenvuorokierroa tarkkaillaan esimerkiksi

retkeillen. Oppimisympäristö, oppimisympäristöt ja -tarvikkeet sekä perinteisten saamelaiden juhlapäivien vietto tukevat lapsia kasvamaan saamelaiseen elämäntapaan ja kulttuuriin.

Saamelaisille perinteiset elinkeinot ja luontoyhteys ovat tärkeitä niin henkisen kuin fyysisen hyvinvoinnin kannalta, sillä toimeentulon lisäksi ne ylläpitävät kulttuuria ja yhteisöllisyyttä. Luonnon ja kotiseudun tuntemisen kautta lapselle syntyy tunne oman kotiseudun tärkeydestä ja rakkaudesta.

Saamelainen kulttuuri ja saamen kielet ovat osa monikulttuurista Rovaniemeä. Varhaiskasvatuksen henkilöstön ymmärryksen ja tietoisuuden lisääminen sekä omien asenteiden ja ajatusmallien tiedostaminen on tärkeää. Jokainen varhaiskasvatuksen työntekijä välittää työskennellessään myös kulttuurisia ja monikielisyteen liittyviä käsityksiään ja asenteitaan toimien samalla opettajana ja mallina lapsille.

Saamen kieltä vahvistavia menetelmiä löytää mm. seuraavista oppaista

- Saamelainen varhaiskasvatussuunnitelma (Saamelaiskäräjät, 2009)
- Saamelaisen varhaiskasvatuksen arjen käytäntöjen opas (Saamelaiskäräjät, 2013)
- Menetelmäopas kielipesätyöntekijöille (Saamelaiskäräjät, 2015)
- kuati.fi – saamenkielinen varhaiskasvatusmateriaalipankki (Saamelaiskäräjät, 2016)

Vieraskieliset ja monikieliset lapset varhaiskasvatuksessa

Eri kieliympäristöstä tulevan lapsen varhaiskasvatuksen turvalliseen alkuun kiinnitetään erityistä huomiota. Aloituskeskusteluun varataan tulkki, mikäli perheellä ja työntekijällä ei ole yhteistä kieltä. Näin varmistetaan yhteinen ymmärrys ja mahdollisimman hyvä alku varhaiskasvatukselle.

Suomen kielen kehittymisen tukeminen sidotaan vahvasti ja suunnitelmallisesti kaikkiin arjen tapahtumiin, leikkeihin ja vuorovaikutukseen suomenkielisten lasten kanssa. Henkilöstön tehtävänä on sanoittaa toimintaa ja arjen eri tilanteita sekä tukea lapsen leikkiin pääsyä ja sosiaalisten suhteiden muodostumista. Kielitaidon kehittymisen tukeminen on tärkeää kaikilla kielen kehityksen osa-alueilla tasavertaisten oppimisvalmiuksien saavuttamiseksi. Kehittymisen tukemisessa käytetään sitoutuneesti kuvia, tukiviittomia, selkokieltä, mallintamista, loruja ja lauluja. Toistot ovat kielen oppimisessa tärkeitä. Monikielisen lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kuvataan, miten kielitietoista opetusta toteutetaan ryhmässä ja mikä on lapsen sen hetkinen kielitaito.

Rovaniemellä käytetään kielitietoisuuden varhaiskasvatuksen ja suomen kielen oppimisen tukena KieliPeda-työvälinettä jokaisen monikielisen, suomen kieltä opettelevan lapsen kanssa. Sen avulla tuetaan monikielisten lasten suomen kielen oppimista ja vahvistetaan henkilöstön kielitietoisia toimintatapoja. Lisäksi voidaan käyttää esimerkiksi vuorovaikutteista lukemista, Kielinupun lauluja, Papunet- ja Viitottu rakkaus- sivustojen kuvatukimateriaaleja sekä Lukulumosovelluksen erikielisiä satuja. Kielitietoisuus on koko henkilöstön toimintamalli, ja jokainen yhteisössä työskentelevä on samalla myös suomen kielen opettaja, sekä kieli- ja kulttuuri-identiteetin tukija.

Huoltajat otetaan mukaan kotikielten näkyväksi tekemiseen. Heitä kannustetaan käyttämään omaa äidinkieltään kommunikoidessaan lapsensa kanssa. Oman äidinkielen ylläpitäminen ja kehittäminen on pääosin huoltajien vastuulla. Heitä kannustetaan tarjoamaan lapselle mahdollisimman monipuolista äidinkielen mallia. Monikielisen lapsen kielimaailmaa tarkastellaan yhdessä huoltajien kanssa KieliPeda-työväline osion kaksi avulla. Huoltajien näkemys lapsen kielistä, osaamisesta ja oppimisesta on merkityksellinen kielitietoisuuden pedagogiikan suunnittelun lähtökohhta.

Paikallinen tarkennus päättyy

4.6.1. Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyuskautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai

ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikyllyn kaltaisia.

Paikallinen tarkennus alkaa

Rovaniemellä kielirikasteista (englanti) varhaiskasvatusta on saatavilla palvelusetelillä yksityisestä päiväkodista. Kaupungin järjestämänä Pohjoissaamen kielipesä toteuttaa varhaisen täydellisen kielikyllyn periaatetta toiminnassaan.

Paikallinen tarkennus päättyy

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatusta on säädetty¹¹². Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla, lapsiryhmässä toteutetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä¹¹³ on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatukseen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää¹¹⁴.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatukseen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu¹¹⁵.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämistä vastaava kunta¹¹⁶. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan järjestämä varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatukseen toimipaikan sijaintikunta.

112 Varhaiskasvatustalaki 15 a §

113 Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

114 Varhaiskasvatustalaki 15 d §

115 Varhaiskasvatustalaki 15 c §

116 Varhaiskasvatustalaki 15 e §

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän¹¹⁷ varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹¹⁸.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹¹⁹. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama opetus toteutuu pääsääntöisesti ryhmässä toteutettavana opetuksena joko osa- tai kokoaikaisesti. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopetuksena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹²⁰. Tukipalveluna järjestettävä erityisopettajan antama konsultaatio ja opetus suunnitellaan lapsen yksilöllisen tarpeen mukaan, ja se voi olla lyhyt- tai pitkäaikaista ja säännöllistä. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹²¹. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹²², joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

Paikallinen tarkennus alkaa

Rovaniemellä varhaiskasvatuksen lähtökohtana on lapsen edun ensisijaisuus ja laadukkaan varhaiskasvatuksen ja tuen turvaaminen kaikille varhaiskasvatuksessa oleville lapsille. Varhaiskasvatuksen tuen järjestämistä ohjaavia yleisiä periaatteita ovat osallisuus, varhainen ja avoin yhteistyö, monialainen yhteistyö sekä inklusiivinen varhaiskasvatus.

Lapsen siirtymään varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksesta esiopetukseen on kuvattu luvussa 2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Tukea saavan lapsen

117 Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

118 Varhaiskasvatustilanne 15 b §

119 Varhaiskasvatustilanne 31 §

120 Varhaiskasvatustilanne 15 d §

121 Varhaiskasvatustilanne 15 c §

122 Varhaiskasvatustilanne 35 ja 38 §

siirtymässä varhaiskasvatuksen erityisopettaja on koordinoimassa siirtymää ja varmistaa tuen jatkumisen lapsen edun mukaisesti.

- **Osallisuus, varhainen ja avoin yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa**

Huoltajien kanssa tehtävän varhaisen ja avoimen yhteistyön tavoitteena on yhteinen sitoutuminen lapsen tukemiseen. Luottamuksellisessa yhteistyössä huoltajien kanssa keskustellaan lapsen tuen tarpeista ja suunnitellaan tuen tarpeeseen vastaamista. Lapsi osallistuu oman ikä- ja kehitystasonsa mukaisella tavalla itseään koskeviin tuen asioihin.

- **Monialainen yhteistyö**

Monialaisessa ja varhaisessa avoimessa yhteistyössä korostuvat lasten, huoltajien ja asiantuntijoiden osallisuus ja toimijuus. Jaettua asiantuntijuutta luodaan yhdistämällä huoltajien kokemusasiantuntijuutta ja ammattilaisen asiantuntijatietao sekä lapsen oma näkökulma ja kokemus. Yhteistyön tavoitteena on tuottaa näkökulmia ja tietoa lapsen edun toteutumiseen ja tuen järjestämiseen. Varhaisen ja avoimen toiminnan keskeinen tavoite on luoda keskusteluille ja kohtaamiselle tasavertainen tila ja aika, jossa kaikkien osallistujien osallistuminen ja kuulluksi tuleminen toteutuu. Nämä edellyttävät osapuolilta yhteistä pohdintaa, vastavuoroisuutta ja luottamusta. Henkilöstöltä tämä edellyttää myös reflektiivisyyttä, ammatillisuutta ja eettisyyttä. Henkilöstö arvioi omaa toimintaansa ja kehittää sitä yhdessä muiden toimijoiden kanssa. Huoltajien kanssa keskustellaan aina, keiden toimijoiden on keskeistä olla mukana lapsen tuen asiassa.

- **Inklusiivinen varhaiskasvatus**

Lapsen tuki rakentuu laadukkaalle inklusiiviselle varhaiskasvatukselle kaikilla tuen tasoilla. Lapsen varhaiskasvatus pyritään ensisijaisesti järjestämään huoltajien toivomassa varhaiskasvatuspaikassa, jossa lapsen tarvitsema tuki turvataan. Mikäli lapsella on vaativan monialaisen tuen tarvetta, voidaan varhaiskasvatus toteuttaa integroidussa ryhmässä. Varhaiskasvatuksen järjestämisestä sovitaan yhteistyössä huoltajan, varhaiskasvatuksen palveluohjauksen, varhaiserityiskasvatuksen ja yksikön johtajan kanssa.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen konsultoivan erityisopettajan palvelut kohdentuvat lapsen tuen tarpeeseen vastaamiseen kaikilla tuen tasoilla painottuen lapsen ja/tai lapsiryhmän tarpeiden mukaisesti. Erityisopettaja vastaa pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten tuen muotojen selvittelystä, järjestelyistä, sopimisesta ja niiden arvioinnista sekä mahdollisesta lapsen erityisopetuksesta. Lapsen tuen tarpeisiin liittyvissä asioissa huoltajien osallisuus on keskeistä. Tarvittaessa huoltajille annetaan tietoa muiden tukipalveluiden mahdollisuudesta tukea perhettä. Erityisopettaja koordinoi lapsen tuen tarpeeseen liittyvää monialaista yhteistyötä varhaiskasvatuksessa. Monialainen yhteistyö rakentuu aina lapsen tuen asiassa lapsikohtaisesti. Tuen järjestämisen prosessi ja vastuut rovaniemeläisessä varhaiskasvatuksessa on kuvattu luvussa 5.2. (kuvio 6).

Varhaiskasvatusyksikön johtaja ja erityisopettajat tekevät yhteistyötä, jotta lapselle annettava tuki on laadukasta sekä henkilöstöllä on riittävä osaaminen vastata lapsen tarpeisiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattua tukea arvioidaan jatkuvana arviointina monialaisena yhteistyönä. Päiväkotien integroiduissa ryhmissä olevat varhaiskasvatuksen erityisopettajat toimivat omissa ryhmissään erityispedagogiikan asiantuntijoina. Integroidussa ryhmässä olevalla lapsella on mahdollisuus kokoaikaiseen erityisopettajan tukeen.

Paikallinen tarkennus päättyy

5.2. Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹²³. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

5.2.1. Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan¹²⁴.

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta¹²⁵. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä¹²⁶.

Paikallinen tarkennus alkaa

Lapsen varhaiskasvatuspaikan henkilöstöllä on keskeinen vastuu vastata lapsen tarpeisiin. Välittömän pedagogisen tuen suunnittelusta ja antamisesta vastaa tiimin varhaiskasvatuksen opettaja. Opettaja keskustelee havainnoistaan huoltajien kanssa sekä kertoo varhaiserityiskasvatuksen palveluista ja kutsuu konsultoivan erityisopettajan mukaan yhteistyöhön lapsen tai lapsiryhmän tarpeiden niin vaatiessa.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja havainnoi tarvittaessa lasta lapsiryhmän jäsenenä ja ohjaa henkilöstöä tekemään mahdollisesti tarvittavia muutoksia pedagogiseen toimintaan ja oppimisympäristöön. Varhaiskasvatuksen opettaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja kutsuvat huoltajat ja mahdolliset yhteistyökumppanit yhteiseen tapaamiseen. Lapsi osallistuu omien edellytystensä mukaisesti yhteistyöhön.

¹²³ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹²⁴ Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹²⁵ Varhaiskasvatuslaki 40–41 §

¹²⁶ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

Paikallinen tarkennus päättyy

5.2.2. Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvonnan ja muiden sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen sekä muiden mahdollisten yhteistyötahojen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹²⁷.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta¹²⁸. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisesta määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹²⁹.

Paikallinen tarkennus alkaa

Monialainen yhteistyö

Lapsen edun mukaisesti monialaista yhteistyötä toteutetaan monialaisen yhteistyön periaatteita noudattaen. Moniammatillisessa MOTTI-ryhmässä voidaan tarkastella lapsen tuen tarvetta (ks. luku 5.1).

Mikäli lapsen tilanne edellyttää lääkinnällisen kuntoutuksen arviointia tai perheneuvolan palveluita, varhaiskasvatus osallistuu arviointiprosessiin tarvittaessa. Usein osa lapsen lääkinnällisestä kuntoutuksesta toteutetaan terapiana varhaiskasvatuspäivän aikana varhaiskasvatusyksikön tiloissa. Terapiatilanne voi toteutua osana lapsiryhmän tavanomaista toimintaa, jolloin terapeutti havainnoi ja ohjaa lasta tämän luonnollisessa toimintaympäristössä tai lapsen ja terapeutin

¹²⁷ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

¹²⁸ Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 § 3 momentti, 1.8.2026 astuu voimaan muutos pidennetyistä oppivelvollisuudesta varhennetuksi oppivelvollisuudeksi

¹²⁹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luvut 5.5.1 a ja 5.5.1 b

kahdenkeskisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen arjessa tapahtuvan kuntoutuksen lähtökohtana ovat lapsen yksilöllisen tuen tarpeet ja toimijuuden vahvistaminen ryhmän jäsenenä. Tavoitteena on vastata lapsen tuen tarpeeseen kasvatuksen, opetuksen ja kuntoutuksen keinojen avulla. Lapsen vasun laadinnassa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyö lapsen huoltajien ja kuntoutuksen asiantuntijoiden kanssa on oleellista.

Jos lapsi ohjautuu erikoissairaanhoidon tutkimuksiin tai tutkimusjaksolle, tutkiva taho voi pyytää varhaiskasvatuksen näkemyksen lapsen tilanteesta ja tuen tarpeesta erillisellä lomakkeella. Lapsen varhaiskasvatusryhmän henkilöstö huolehtii, että lomakkeeseen vastataan varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa yhteistyössä. Mahdolliseen jakson loppupalaveriin osallistumisesta sovitaan huoltajien ja tutkivan tahon kanssa.

Tuen prosessin eteneminen sekä keskeiset yhteistyötahot lapsen tuen tarpeen arvioinnissa, tuen suunnittelussa, toteuttamisessa ja näiden arvioinnissa kuvataan kuviossa 6. Tuen järjestämisen prosessi ja vastuut.

Kuvio 6. Tuen järjestämisen prosessi ja vastuut.

Varhennettu oppivelvollisuus

Varhennettuun oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisesta määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa ja sen paikallisissa tarkennuksissa luvussa 5.5.1.

Paikallinen tarkennus päättyy

5.3. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työ tavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin annetaan lapsen tarpeen mukaisia tuen muotoja ja tukipalveluita¹³⁰. Tuki voi olla yleistä, tehostettua tai erityistä tukea¹³¹ tuen muotojen ja tukipalveluiden määrästä ja intensiteetistä riippuen. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹³². Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tuen muodoista, kuten apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen tarve arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹³³.

5.3.1. Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä pedagogisista, hoidollisista tai rakenteellisista tuen muodoista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa opetusta.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Tukipalveluista eli varhaiskasvatuksen erityisopettajan antamasta konsultaatiosta ja opetuksesta sekä tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös myös yleisessä tuessa¹³⁴. Tukipalveluita annetaan yksittäisinä tukimuotoina, mikäli lapsen yksilöllinen kehitys, oppiminen ja hyvinvointi sitä edellyttää.

¹³⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 b ja 15 c §

¹³¹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹³² Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹³³ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

¹³⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

Paikallinen tarkennus alkaa

Yleinen tuki on varhaiskasvatuksen opettajan ja kasvatustiimin toteuttamaa lapsikohtaista tukea tai koko lapsiryhmää hyödyttävää ja ennaltaehkäisevää tukea. Yleistä tukea toteutetaan pedagogisen tuen lisäksi oppimisympäristön ja toimintakulttuurin kautta. Tarvittaessa varhaiskasvatuksen asiantuntijaopettajan ja varhaisen tuen menetelmäohjaajan palvelut ovat käytettävissä pedagogisen työskentelyn vahvistumiseen sekä oppimisympäristön muokkaukseen lapsen/ lapsiryhmän tarpeita vastaaviksi.

Yleisen tuen aikana myös hoidollinen tuki tulee toteutua lapsen tarpeita vastaavasti. Mikäli lapsella on hoidollisen tuen ja/tai tukipalveluiden tarvetta toteutetaan niitä myös yleisen tuen tasolla. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja valmistelee yhteistyössä yksikön johtajan kanssa tukipalveluita koskevan esityksen hallintopäätöstä varten. Lapsen vasuun kirjataan lapsen saama yleinen tuki sekä mahdolliset hallintopäätöksen mukaiset tukipalvelut.

Paikallinen tarkennus päättyy

5.3.2. Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹³⁵. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹³⁶.

¹³⁵ HE 148/2021 vp, s. 32

¹³⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Paikallinen tarkennus alkaa

Lapsiryhmän henkilöstö havainnoi varhaiskasvatuksen laadukkaan perustoiminnan ja/tai yleisen tuen riittävyttä vastaamaan lapsen tuen tarpeisiin. Tuen tarpeen kartoittamiseen ja yleisen tuen riittävyden arviointiin osallistuvat lapsen huoltajat, varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja tarvittaessa lapsen asioissa mukana olevat muut toimijat. Lapsi osallistuu tuen tarpeen arviointiin omien edellytystensä mukaisesti.

Mikäli lapsi tarvitsee tehostettua tukea varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja yksikön johtaja valmistelevat tehostetun tuen ja mahdollisten tukipalveluiden esityksen hallintopäätöstä varten. Lapsen yksilöllinen tehostettu tuki toteutetaan inklusion periaatteiden mukaisesti lapsen oman ryhmän pedagogisessa toiminnassa. Tehostettu tuki kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Paikallinen tarkennus päättyy

5.3.3. Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹³⁷.

Paikallinen tarkennus alkaa

Erityinen tuki koostuu yksilöllisesti suunnitelluista erityispedagogisista tukitoimista, rakenteellisesta tuesta sekä mahdollisesti hoidollisesta tuesta. Erityisessä tuessa erityispedagoginen osaaminen ja toiminta ovat perustana lapsen tukeen vastaamisessa. Lapsen tarvitsema erityinen tuki sisältyy pääsääntöisesti lapsiryhmän pedagogiseen toimintaan yksilölliset tarpeet huomioiden. Tuki voi sisältää yksilöllistä ohjausta ja toimintaa, mikäli se on lapsen edun mukaista. Rovaniemellä toimivissa integroiduissa ryhmissä on mahdollista tukea vaativaa monialaista tukea tarvitsevien lasten kehitystä, oppimista ja hyvinvointia.

Varhaiskasvatusyksikön johtaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja laativat esityksen erityisestä tuesta hallintopäätöstä varten. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan erityinen tuki ja sen toteuttaminen. Jos lapsen erityisen tuen tarve loppuu, arvioidaan monialaisessa yhteistyössä, onko lapsella tarvetta tehostettuun tai yleiseen tukeen. Erityisen tuen tarpeen päättyttyä tehdään esitys hallintopäätöksen muuttamiseksi. Mikäli lapsi tarvitsee jatkossa tehostettua tukea, tehdään asiasta hallintopäätös ohjeistuksen mukaisesti.

Paikallinen tarkennus päättyy

5.3.4. Tuen muodot

*Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹³⁸. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmetyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tuen muodot suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia** tuen muotoja.*

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Mikäli päiväkodissa tai perhepäivähoidossa on tehostettua tai erityistä tukea tarvitseva lapsi, tulee tämä ottaa huomioon lasten tai varhaiskasvatuslain mukaisen henkilöstön lukumäärässä¹³⁹, jollei lasta varten ole henkilökohtaista tai ryhmäkohtaista avustajaa.

***Pedagogisiin tuen muotoihin** lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.*

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja

¹³⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹³⁹ Varhaiskasvatuslaki 35 § ja 38 §

toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittukseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹⁴⁰. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkittamis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon ja hoivaan. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatustilanteesta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

Paikallinen tarkennus alkaa

Pedagoginen tuki on ensisijainen tuen muoto kaikilla tuen tasoilla. Tuen toteuttamisen lähtökohdana on, että se on riittävän aikaista, oikein kohdennettua ja ennaltaehkäisevää. Lapsen tarvitsema tuki rakentuu aina laadukkaalle varhaiskasvatuksen perustalle. Henkilöstön vastuulla on toimia samansuuntaisesti ja vastata heti lapsen ilmi tulleeseen tuen tarpeeseen muokkaamalla pedagogista toimintaa ja oppimisympäristöä. Mikäli henkilöstön pedagogiset ratkaisut eivät ole riittäviä, henkilöstö konsultoi yksikön johtajaa ja tarpeen mukaan konsultoivaa erityisopettajaa. Tehostetun ja erityisen tuen tasolla pedagogisen tuen, suunnitteluun ja tarvittaessa toteuttamiseen sekä arviointiin osallistuu aina varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Henkilöstöllä on mahdollisuus saada myös asiantuntijaopettajan ja/tai varhaisen tuen menetelmäohjaajan ohjausta pedagogisen tuen toteuttamiseen. Asiantuntijaopettajan pedagogisessa ohjauksessa laadukas varhaiskasvatustuki vahvistuu henkilöstön pedagogisen ymmärryksen ja osaamisen lisääntyessä. Menetelmäohjauksessa henkilöstön pedagogisten

ja erityispedagogisten menetelmien osaaminen vahvistuu ja niiden käyttö lapsen / lasten ohjauksessa on pedagogisesti suunniteltua.

Rakenteellisen tuen tarkoituksena on mahdollistaa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat sekä lapsen tarvitsema yksilöllinen ohjaus ja/tai hoidolliset toimenpiteet.

Rakenteellisen tuen muodoissa keskeistä laadukkaassa varhaiskasvatuksessa kaikilla tuen tasoilla, on henkilöstön osaamisen lisääminen lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisessa. Henkilöstölle suunnattu erityisopettajan konsultaatio sekä asiantuntijaopettajan ja varhaisen tuen menetelmäohjaajan toteuttama ohjaus tähtää osaamisen lisäämiseen varsinaisen täydennyskoulutuksen lisäksi. Suunnitelmallinen ja tarpeeseen perustuva täydennyskoulutus vahvistaa henkilöstön kykyä vastata lapsen monimuotoisiin tuen tarpeisiin. Varhaiskasvatusyksiköiden täydennyskoulutuksen suunnittelussa huomioidaan esiin nousseiden tarpeiden lisäksi toimintakaudeksi asetetut pedagogisen kehittämisen painopisteet.

Varhaiskasvatuslain mukaan tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon henkilöstön mitoituksessa. Ryhmäkoon pienentämisessä käytetään lapsikohtaista kerrointa. Vahvistettua henkilöstön rakennetta on mahdollista käyttää tilanteissa, jossa ryhmään ollaan sijoittamassa useita tuen tarpeisia lapsia. Tällöin ryhmässä työskentelee esimerkiksi 2 varhaiskasvatuksen opettajaa ja 2 lastenhoitajaa sekä tarvittaessa erityisavustaja. Mikäli kesken toimintakauden ryhmässä olevien lasten tuen tarve muuttuu, eikä ryhmää voida pienentää, henkilöstörakenteen muutoksella turvataan lapsen tuen saanti sekä henkilöstön osaamisen vahvistuminen. Tavoitteena on rakenteellisen tuen avulla mahdollistaa tehostetussa ja erityisessä tuessa pedagogisen tuen toteutuminen sekä yksilöllisesti että koko ryhmän pedagogisessa toiminnassa.

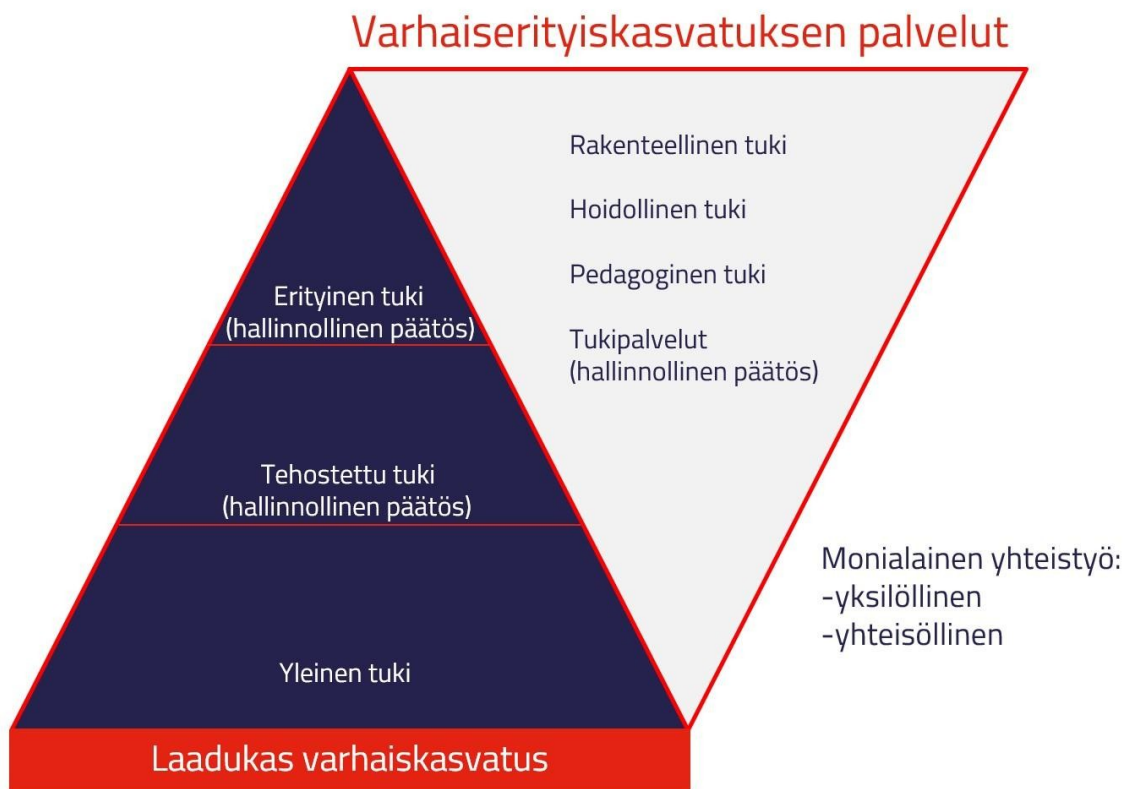
Integroidut ryhmät ovat suunniteltu vastaamaan vaativaa monialaista tukea tarvitsevien lasten tarpeisiin. Integroiduissa ryhmissä on vahvistettu henkilöstörakenne. Kasvatustiimissä työskentelee varhaiskasvatuksen erityisopettaja, varhaiskasvatuksen opettaja, kaksi lastenhoitajaa sekä tarvittaessa ryhmäkohtainen tai henkilökohtainen erityisavustaja.

Avustamisen palvelut sisältävät lapsen henkilökohtaisen tai ryhmäkohtaisen avustamisen. Lapsen henkilökohtaisen avustamisen tarpeeseen pyritään vastaamaan vahvistamalla kasvatustiimiä erityisavustajaresurssilla. Jokaisen kasvatustiimin jäsenen tulee vastata lapsen tarpeisiin lapselle varatusta henkilökohtaisesta avustamisen resursseista huolimatta. Ryhmäkohtainen erityisavustaja voi työskennellä ryhmässä, jossa on useita tukea tarvitsevia lapsia, eikä ryhmäkoon pienentäminen ole yksistään riittävä keino vastata lasten tuen tarpeisiin. Avustamisen palvelut kohdennetaan varhaiskasvatusyksiköille todennettujen tarpeiden perusteella huomioiden olemassa oleva resurssi.

Hoidollinen tuki toteutetaan lapsen tarpeita vastaavaksi ensisijaisesti osana lapsiryhmän perustoimintaa. Tarvittaessa lapselle järjestetään rakenteellinen tuki hoidollisen tuen turvaamiseksi. Rakenteellinen tuki voidaan toteuttaa ryhmäkoon pienentämisenä (lapsikohtainen kerroin), henkilökohtaisen avustamisen resurssina, ryhmäkohtaisena erityisavustajana tai henkilöstörakenteen vahvistamisena lastenhoitaja resurssilla. Näillä toimilla vahvistetaan myös lapsen pedagogista tukea.

Lapsikohtaista yhteistyötä tehdään sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Mikäli lapsella on pitkäaikaisairauksien hoitoon ja/tai lääkitykseen liittyviä tarpeita noudatetaan terveydenhuollon ohjeistuksia sekä lääkehoitosuunnitelmaa. Turvallinen lääkehoito varmistetaan henkilöstölle suunnatulla koulutuksella ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehtävällä yhteistyöllä. Lääkehoitoon osallistuvien henkilöiden osaaminen ja saatavilla olo varmistetaan lapsen varhaiskasvatuksessa oloajan. Lapsen yksilölliseen ruokavalioon liittyvissä asioissa noudatetaan terveydenhuollon ja ruokapalveluiden ohjeistusta.

Lapsi voi tarvita vertaisryhmässä toimimiseen ja osallistumiseen apuvälineitä. Apuvälineiden hankinnasta ja niiden käytöstä konsultoidaan varhaiskasvatuksen erityisopettajaa ja tarvittaessa ulkopuolista asiantuntijaa.

Kuvio 7. Tuen tasot ja muodot sekä monialainen yhteistyö.

Paikallinen tarkennus päättyy

5.4. Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹⁴¹. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta ja tarvittavien tuen muotojen toteuttamista¹⁴².

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä,

¹⁴¹ Varhaiskasvatuslaki 15 a ja d §

¹⁴² Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 20 §

jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

Paikallinen tarkennus alkaa

Rovaniemellä varhaiskasvatuksen erityisopettaja työskentelee kaikilla tuen tasoilla tuen tarpeisten lasten pedagogisen, rakenteellisen ja hoidollisen tuen muotojen selvittelyssä, järjestelyissä, sopimisessa ja niiden arvioinnissa.

Paikallinen tarkennus päättyy

5.5. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, tuen muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹⁴³. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹⁴⁴. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tuen muotojen ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi sisältää perustelut siitä, millaisista tuen muodoista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua¹⁴⁵.

¹⁴³ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹⁴⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹⁴⁵ HE 148/2021 vp, s. 34

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista¹⁴⁶. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatus lisäksi seuraavat asiat lapsen tarpeen mukaan:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoittamiseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveyspalvelut, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹⁴⁷.

Tukea tarvitsevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja arvioinnissa on mukana huoltajien ja lapsen varhaiskasvatusta toteuttavan varhaiskasvatuksen opettajan lisäksi varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja tarvittaessa sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoita ja muuta lapsen verkostoa esimerkiksi erityisavustaja. Kokoonpano vaihtelee lapsen tarpeen mukaan ja osallistujista sovitaan tapauskohtaisesti huoltajien kanssa.

¹⁴⁶ Varhaiskasvatustalaki 15 e §

¹⁴⁷ HE 148/2021 vp, s. 35

Paikallinen tarkennus alkaa

Varhaiskasvatuksen opettajalla on päävastuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman kirjaamisesta, ja että tukitoimiin ja tuen tasoon liittyvät asiat tulevat kirjattua vasun perusteiden mukaisesti. Varhaiskasvatuksen opettaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaavat, että lapsen vasuun ja mahdolliseen hallintopäätökseen kirjatut toimenpiteet toteutuvat sekä ryhmän kaikki työntekijät toimivat sovittujen käytäntöjen mukaisesti. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja tukee lapsiryhmän henkilöstöä sovittujen tukitoimien vahvistumisessa ja toteutumisessa arjen pedagogisessa toiminnassa. Mikäli lapsen lääkinnällistä kuntoutusta tai muuta sosiaali- ja terveystuon palvelua toteutetaan varhaiskasvatuksessa, kirjataan se lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Lapsen vasuun ja hallintopäätökseen kirjattujen tuen tarpeen vastaamiseen tarkoitettujen toimenpiteiden toimivuutta ja vaikutusta arvioidaan säännöllisesti (ks. 1.3). Varhaiskasvatuksen erityisopettaja arvioi yhdessä opettajan, lapsen, huoltajien ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden kanssa tuen riittävyyttä ja tarkoituksenmukaisuutta. Arviointi kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Monialaisten arviointitapaamisten määrät riippuvat lapsen tuen tarpeista ja jokainen lapsen asioissa toimiva voi ehdottaa arviointitapaamisen järjestämistä.

Esiopetuksessa ja sitä täydentävässä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen tuen järjestäminen ja toteuttaminen kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan, joka sisältää myös esiopetuksen oppimissuunnitelman. Lapsen esiopetuksessa ja varhaiskasvatuksessa annettava tuki muodostaa ehjän kokonaisuuden kokopäiväpedagogiikan mukaisesti. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja on tuen prosessissa mukana varmistamassa, että lapsen saama tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen. Tarvittavat hallintopäätökset tehdään varhaiskasvatustlain ja perusopetuslain mukaisesti.

Paikallinen tarkennus päättyy

5.6. Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹⁴⁸. Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹⁴⁹.

¹⁴⁸ Varhaiskasvatustlain 15 e §

¹⁴⁹ Hallintolaki 34 §

Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹⁵⁰. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämistä vastaava kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Huoltaja voi tehdä päätöksestä oikaisuvaatimuksen¹⁵¹. Päätökseen on liitettävä ohje oikaisuvaatimuksen tekemiseen. Päätös on aina perusteltava¹⁵². Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹⁵³.

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹⁵⁴.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹⁵⁵.

Varhaiskasvatuslain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta¹⁵⁶. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämistä vastaava kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen¹⁵⁷.

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveystieteiden palveluista, kuten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

Paikallinen tarkennus alkaa

150 HE 148/2021 vp, s. 35

151 Varhaiskasvatuslaki 62 §

152 Varhaiskasvatuslaki 62 §

153 HE 148/2021 vp, s. 36

154 HE 148/2021 vp, s. 34

155 Varhaiskasvatuslaki 15 c ja e §

156 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

157 HE 148/2021 vp, s. 30

Hallintopäätöksen varhaiskasvatustilain mukaisesta tehostetusta tai erityisestä tuesta ja tukipalveluista tai sen muuttamisesta/kumoamisesta tekee se kasvun ja oppimisen palvelualueen viranhaltija, jolle sivistyslautakunta on päätösvalan delegoinut. Päätös perustuu lapsen tuen sekä tarvittavien tukipalveluiden tarpeen arviointiin. Yksikön johtaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja laativat kirjallisen esityksen, josta käy ilmi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattu lapsen tuen ja tukipalveluiden tarve. Esityksen yhteydessä lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa kuullaan. Edellä mainitulla tavalla toimitaan Rovaniemen kaupungin varhaiskasvatuksessa ja palvelusetelillä toimivassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja koordinoi tuen prosessia lapsen edun mukaisesti.

Hallintopäätöksen perusopetuslain mukaisesta esiopetuksen lapsikohtaisesta tuesta, varhennetusta oppivelvollisuudesta tai koulun aloittamisen myöhentämisestä tekee kasvun ja oppimisen palvelualueen delegointimatriisin mukaan nimetty viranhaltija. Lapselle, joka saa esiopetuksessa lapsikohtaista tukea ja esiopetusta täydentävässä varhaiskasvatuksessa tehostettua tai erityistä tukea tehdään erilliset hallintopäätökset molempiin toimintamuotoihin.

Hallintopäätökset annetaan tiedoksi huoltajalle tai lapsen muulle lailliselle edustajalle sekä lapsen varhaiskasvatustilain johtajalle ja varhaiskasvatuksen erityisopettajalle.

Paikallinen tarkennus päättyy

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja tässä perusteasiakirjassa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

Paikallinen tarkennus alkaa

Rovaniemellä vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta ei järjestetä kaupungin omana palveluna. Palvelusetelillä yksityisistä päiväkodeista on saatavilla Steiner -pedagogiikkaan ja kristilliseen arvopohjaan perustuvaa varhaiskasvatusta.

Yksityisissä varhaiskasvatuksen palveluseteliyksiköissä ja perhepäivähoidossa noudatetaan Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita ja Rovaniemen kaupungin paikallisia tarkennuksia sekä Varhaiskasvatuksen palvelusetelin sääntökirjaa.

Paikallinen tarkennus päättyy

7. Arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatustilain, varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ja perusteita tarkentavan paikallisen suunnittelun toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatustilain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁵⁸. Arvioinnin kohteena ovat varhaiskasvatustilain toteutuminen sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätty periaatteet, sisällöt ja tavoitteet. Varhaiskasvatuksen henkilöstö osallistuu varhaiskasvatuksen arviointiin ja kehittämiseen. Varhaiskasvatuksen arvioinnin tulee olla suunnitelmallista, säännöllistä ja jatkuvaa. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää ja laadunhallintaa. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

Lapsen varhaiskasvatusta arvioitaessa lapsen mielipide ja toivomukset on selvitettävä ja otettava huomioon¹⁵⁹ hänen ikänsä ja kehityksensä edellyttämällä tavalla. Lapsille ja huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa varhaiskasvatuksen arviointiin ja heidän näkemyksensä otetaan huomioon varhaiskasvatuksen ja pedagogisen toiminnan kehittämisessä.

7.1. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on kehittää varhaiskasvatusta sekä edistää lasten kehityksen ja oppimisen edellytyksiä¹⁶⁰. Suunnitelmallisen varhaiskasvatuksen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisella ja paikallisella tasolla.

Kansallisen tason arviointien tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁶¹. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatuksen suunnittelua ja sen toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä-, yksikkö-, toimipaikka- ja lapsiryhmätason arviointikokonaisuudesta ja arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on toimipaikassa¹⁶² järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö, oppimisympäristöt tai kielen kehityksen tukeminen. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde. Arvioinnin ja kehittämisen jatkuvaan prosessiin kuuluu tärkeänä osana pedagoginen dokumentointi (luku 4.2).

158 Varhaiskasvatustilain 24 §

159 Varhaiskasvatustilain 20 §

160 Varhaiskasvatustilain 24 §

161 Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

162 Varhaiskasvatustilain 20 §

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Arvioinnilla¹⁶³ edistetään lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin edellytyksiä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut pedagogisen toiminnan tavoitteet on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti tarkennettavat asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnin suunnittelua ja toteuttamista. Varhaiskasvatuksen järjestäjä kehittää varhaiskasvatuksen suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä sitä kautta niiden laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

Paikallinen tarkennus alkaa

Sivistyslautakunta seuraa ja arvioi varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista. Kasvun ja oppimisen palvelualueen johtoryhmä määrittelee vuosittain varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen painopistealueet. Varhaiskasvatuksen johtotiimi toteuttaa, seuraa ja arvioi näiden painopisteiden käytännön toteutumista. Johtotiimi vastaa kunnallisen ja yksityisen varhaiskasvatuksen laadun arvioinnista ja kehittämisestä. Toimintaa raportoidaan osavuosikatsauksissa sekä tilinpäätöksessä.

Yksityisen varhaiskasvatuksen valvontatiimi vastaa yhdessä varhaiskasvatuksen palveluohjauksen kanssa yksityisen varhaiskasvatuksen ohjauksen, neuvonnan, valvonnan ja kehittämisen toteuttamisesta. Valvontatiimi määrittelee vuosittain valvonnan painopisteet ja arvioi toimintavuoden lopussa ohjauksen, neuvonnan ja valvonnan toteutumista. Arvioinnin pohjalta laaditaan seuraavan vuoden vuosikello. Valvontatiimi seuraa painopisteiden toteutumista ja suorittaa varsinaista valvontatyötä.

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) tukee varhaiskasvatuksen järjestäjiä laadun arvioinnissa. Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset -asiakirjan sekä digitaalisen laadun arviointijärjestelmä Valssin avulla arvioidaan säännöllisesti varhaiskasvatuksen rakenteita ja sisältöä paikallisella tasolla, yksikkötasolla ja ryhmätasolla. Kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardaa hyödynnetään arvioinnin tukena.

Rovaniemen varhaiskasvatuksen laatukäsikirja ohjaa sekä kunnallisen että yksityisen varhaiskasvatuksen laadunhallintaa. Yhteiset palveluiden järjestämisen ja pedagogisen toiminnan painopisteet suuntaavat toiminnan kehittämistä niin kaupungin omassa varhaiskasvatuksessa kuin palvelusetelillä järjestettävässä varhaiskasvatuksessa. Painopisteiden toteutumista arvioidaan kaupunkitasolla vuosittain, ja arvioinnin perusteella asetetaan seuraavan toimintavuoden painopisteet.

Varhaiskasvatussyksiköissä toteutunutta varhaiskasvatusta arvioidaan jatkuvana ja tavoitteellisena itsearviointina, johon osallistuu koko työyhteisö. Arviointi on luonteeltaan jatkuvaa ja toimintaa eteenpäin suuntaavaa. Varhaiskasvatussuunnitelman mukaisen toiminnan arviointi ja kehittäminen kuuluu jokaisen varhaiskasvatuksen työntekijän tehtäviin tehtävänkuvansa mukaisesti.

Yksikön ja ryhmän pedagogiset lukuvuosisuunnitelmat toimivat arvioinnin yhteisenä viitekehyksenä ja luovat yhtenäisen pohjan arviointikäytännöille. Syyskauden alussa pidettävässä kehittämispäivässä suunnitellaan ja kehitetään tulevaa toimintaa hyödyntäen edellisen toimintakauden arvioinnista saatuja tuloksia. Toimintakauden aikana yksikön pedagogiseen lukuvuosisuunnitelmaan asetettuja tavoitteita seurataan, ja niitä tarkistetaan sekä täsmennetään tarvittaessa. Kevätkauden lopussa järjestettävässä arviointipäivässä arvioidaan lukuvuosisuunnitelman toteutumista ja tehdään yhteenveto kehittämistarpeista seuraavaa toimintakautta varten. Arviointi konkretisoituu myös ryhmätasolla, jossa ryhmän pedagogisen lukuvuosisuunnitelman toteutumista tarkastellaan tiimipalaverissa jatkuvana prosessina koko toimintakauden ajan.

Yksikön johtaja käy henkilöstön kanssa säännöllisin väliajoin kehityskeskusteluja yksilö- ja tiimitasolla.

Huoltajien ja lasten osallisuus arviointiin toteutuu monikanavaisesti ja suunnitelmallisesti. Huoltajille suunnataan palautekyselyjä varhaiskasvatuksen asiakkuuden eri vaiheissa, ja lisäksi he voivat antaa palautetta Rovaniemen kaupungin yleisen palautekanavan kautta. Huoltajille ja lapsille toteutetaan myös johtotiimin teemoittamia laatukselyjä. Kyselyt kohdennetaan tarpeen mukaan sekä kunnallisen varhaiskasvatuksen että yksityisen varhaiskasvatuksen asiakkaille. Kyselyiden yhteenvedot raportoidaan sivistyslautakunnalle, ja niitä hyödynnetään toiminnan suunnittelussa sekä kehittämisen painopisteiden määrittelyssä ja kohdentamisessa.

Lapset osallistuvat ryhmän toiminnan arviointiin arjen tilanteissa monipuolisina ja ikätasoisin menetelmin. Heille tarjotaan luontevia tapoja ilmaista kokemuksiaan, mielipiteitään ja toiveitaan esimerkiksi yhteisissä keskusteluissa, pienryhmähetkissä ja leikin lomassa erilaisten kuvien, esineiden, tarinoiden ja piirrosten avulla. Henkilöstö havainnoi lasten reaktioita ja kuulee heidän ajatuksiaan jatkuvasti, ja lasten antamaa palautetta hyödynnetään toiminnan muokkaamisessa ja kehittämisessä. Näin lapset pääsevät vaikuttamaan ryhmän arkeen ja vahvistavat kokemustaan osallisuudesta sekä siitä, että heidän näkemyksillään on merkitystä.

Paikallinen tarkennus päättyy